

Вінницький національний технічний університет
Факультет менеджменту та інформаційної безпеки
Кафедра фінансів та інноваційного менеджменту

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ НАФТОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ (НА ПРИКЛАДІ ПУБЛІЧНОГО АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «УКРНАФТА»)»

Виконав: студент 2 курсу,
групи МФКД-23М
спеціальності 073-«Менеджмент»
(шифр і назва спеціальності)
Поляруш М.М.
(прізвище та ініціали)

Керівник: д.е.н., проф.
Джеджула В.В.
(прізвище та ініціали)
« 09 » 12 2024 р.

Опонент: к.е.н., доцент, декан ФМІБ
А.С. Краєвська
(прізвище та ініціали)
« 10 » 12 2024 р.

Допущено до захисту
Зав. кафедри д.е.н., проф. Зянько В. В.
« 16 » 12 2024 р.

Вінниця ВНТУ – 2024 рік

Вінницький національний технічний університет
Факультет менеджменту та інформаційної безпеки
Кафедра фінансів та інноваційного менеджменту
Рівень вищої освіти II-й (магістерський)

Галузь знань – Управління та адміністрування

Спеціальність – 073 – «Менеджмент»

Освітньо-професійна програма – Менеджмент фінансово-кредитної діяльності

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри ФІМ

д.е.н., професор Зянько В. В.

«24» 09 2024 р.

ЗАВДАННЯ

НА МАГІСТЕРСЬКУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Поляруша Миколи Миколайовича

(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема роботи: **Управління ліквідністю підприємств нафтопереробної галузі на прикладі публічного акціонерного товариства «Укрнафта»»**

Сервісник роботи: д.е.н., проф., Джеджула В.В.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

атверджені наказом ВНТУ від _____

Строк подання студентом роботи: _____

Вихідні дані до роботи: Альтман Е. І. Моделі прогнозування банкрутства підприємств: теорія і практика; Каплан Р. С., Нортон Д. П. Збалансована система показників: Від стратегії до результатів; Ямошенко А. М. Управління ліквідністю в сучасних умовах: теоретичний і практичний підхід; Історенко Д.В. Управління ліквідністю та платоспроможністю підприємств в умовах пандемічної кризи 2021, Олійник А.Г. Управління ліквідністю та платоспроможністю малого підприємства., 2023, Ю. Єпіфанова, В. В. Джеджула Фінансовий аналіз та звітність, 2022, законодавчі й нормативні акти України, що регламентують особливості фінансової діяльності підприємств у нафтопереробній галузі, фінансова звітність підприємства (баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів 2021-2023 рр.), наведена в додатках.

Зміст текстової частини:

першому розділі – дослідити економічну сутність ліквідності, фактори, що впливають на її стан, та щорічні підходи до її аналізу.

другому розділі – проаналізувати сучасний стан нафтопереробної галузі України, провести оцінку фінансового стану та показників ліквідності ПАТ «Укрнафта», виокремити основні проблеми та визначити їх вплив на фінансову стабільність підприємства.

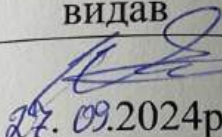
третьому розділі – запропонувати напрями вдосконалення управління ліквідністю, зокрема зробити рекомендації щодо підвищення фінансової стійкості підприємства через оптимізацію витрат, покращення фінансового планування та впровадження інноваційних технологій.

Перелік ілюстративного матеріалу: Таблиці: Визначення управління ліквідністю, запропоновані провідними науковцями, Факторний аналіз зміни коефіцієнта покриття, Склад та динаміка активів ліквідністю, Склад та динаміка пасивів за строком погашення зобов'язань, Аналіз ліквідності балансу

підприємства, Покриття ринку нафтопереробки нафти кількома ключовими компаніями в Україні, Обсяги переробки нафти та виробництва нафтопродуктів, Імпорт та експорт нафтопродуктів в Україні, Фінансові показники нафтопереробної галузі в Україні, Основні економічні показники ПАТ «Укрнафта»

Рисунки: Структура ліквідності підприємства, Ліквідність в системі стабільного розвитку, гнучкості адаптивності в бізнесі, Організаційна структура ПАТ «Укрнафта», Коефіцієнт поточної ліквідності, Коефіцієнт швидкої ліквідності, Коефіцієнт абсолютної ліквідності, Коефіцієнт покриття, Коефіцієнт частки участі фактора а, Коефіцієнт частки участі фактора б

6. Консультанти розділів роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Спеціальна частина	Зав. кафедр. фінанс. Д.е.н., проф. Зависко В.В.	 27.09.2024р	 01.12.2024р

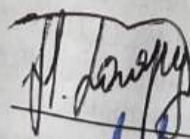
7. Дата видачі завдання « 26 » 09 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів бакалаврської дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітки
1	Формування та затвердження теми магістерської кваліфікаційної роботи (МКР)	червень-вересень	Вик.
2	Виконання теоретичної частини МКР. Перший рубіжний контроль виконання МКР (1-й розділ МКР)	II декада жовтня	Вик.
3	Виконання аналітичної частини МКР. Другий рубіжний контроль виконання МКР (2-й розділ МКР)	I декада листопада	Вик.
4	Розробка рекомендацій та пропозицій. Третій рубіжний контроль виконання МКР (3-й розділ МКР)	III декада листопада	Вик.
5	Перевірка МКР на плагіат. Попередній захист МКР	I декада грудня	Вик.
6	Рецензування МКР	II декада грудня	Вик.
7	Захист МКР	III декада грудня (за графіком)	Вик.

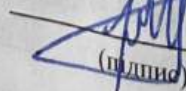
Студент

Керівник роботи

(підпис)

Поляруш М.М.

(підпис)

Д.е.н., проф., Дзеджула В.

АНОТАЦІЯ

УДК 336.025: 658.155

Поляруш М.М.. Управління ліквідністю підприємств нафтопереробної галузі (на прикладі ПАТ «Укрнафта»). Магістерська кваліфікаційна робота зі спеціальності 073 – Менеджмент, освітня програма – Менеджмент фінансово-кредитної діяльності. Вінниця: ВНТУ, 2024. 104 с. На укр. мові. Бібліогр. 30 назв; рис. 8; табл. 20.

У магістерській кваліфікаційній роботі запропоновано напрями вдосконалення управління ліквідністю ПАТ «Укрнафта». Наукові та практичні положення щодо підвищення ефективності управління ліквідністю можуть бути використані на підприємствах нафтопереробної галузі. У теоретичній частині роботи досліджено економічну сутність ліквідності підприємства та особливості її управління, проаналізовано методичні підходи до оцінки ліквідності. В аналітичній частині проведено оцінку фінансового стану ПАТ «Укрнафта» за 2021–2023 роки, проаналізовано показники ліквідності та визначено основні проблеми в управлінні. У прикладній частині роботи розроблено рекомендації щодо вдосконалення процесів управління ліквідністю, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності підприємства.

Ключові слова: ліквідність, платоспроможність, фінансовий стан, управління, показники ліквідності, нафтопереробна галузь, фінансова стійкість, ліквідні активи, короткострокова заборгованість, фінансове планування, економічна стабільність.

ABSTRACT

Poliarush M. M. Liquidity Management of Oil Refining Enterprises (Case Study of PJSC "Ukrnafta"). Master's qualification work in specialty 073 - Management, educational program - Management of financial and credit activities. Vinnitsa: VNTU, 2024. 104 pages. In Ukrainian language. Bibliographer: 30 titles ; fig.: 8; tabl.: 20.

The master's qualification thesis proposes directions for improving liquidity management at PJSC "Ukrnafta." The scientific and practical provisions for enhancing liquidity management efficiency can be applied to enterprises in the oil refining industry. The theoretical part of the thesis explores the economic essence of enterprise liquidity and its management features, analyzing methodological approaches to liquidity assessment. The analytical part evaluates the financial condition of PJSC "Ukrnafta" for 2021–2023, analyzes liquidity indicators, and identifies key problems in management. The practical part of the thesis develops recommendations to improve liquidity management processes aimed at ensuring the financial stability of the enterprise.

Keywords: liquidity, solvency, financial condition, management, liquidity indicators, oil refining industry, financial stability, liquid assets, short-term liabilities, financial planning, economic stabilit

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ НАФТОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ	8
1.1.Економічна сутність та особливості управління ліквідністю підприємства	8
1.2 Методичні підходи до аналізу управління ліквідністю підприємства	20
Висновки до першого розділу	30
2 АНАЛІЗ СТАНУ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ ПАТ «УКРНАФТА»	33
2.1. Сучасний стан та перспективи розвитку нафтопереробної галузі України	33
2.2 Організаційно-економічна характеристика ПАТ «Укрнафта»	41
2.3 Оцінка фінансового стану ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023pp	45
2.4 Аналіз показників ліквідності ПАТ «Укрнафта»	53
Висновки до другого розділу	63
3 ПРОПОЗИЦІЇ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ НАФТОВОЇ ГАЛУЗІ	67
3.1 Пропозиції щодо вдосконалення управління ліквідністю підприємства	67
3.2 Напрямки покращення стану управління процесом фінансового планування	75
Висновки до третього розділу	81
ВИСНОВКИ	83
СПИСОК ВИКОРАСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91
ДОДАТКИ	95

Додаток А. Протокол перевірки кваліфікаційної роботи на наявність текстових запозичень	96
Додаток Б. Фінансова звітність підприємства ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023 рр	97
Додаток В. ІЛЮСТРАТИВНА ЧАСТИНА	117

ВСТУП

Актуальність теми магістерської кваліфікаційної роботи. У сучасних умовах глобалізації та економічної нестабільності, коли коливання цін на нафту залишаються одним із ключових факторів впливу, управління ліквідністю підприємств нафтопереробної галузі набуває особливої важливості. Ліквідність виступає базовим фінансовим показником, що визначає здатність підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання, підтримувати стабільність грошових потоків і оперативно адаптуватися до змін ринкової кон'юнктури.

Ефективне управління ліквідністю дозволяє мінімізувати ризики втрати платоспроможності, оптимізувати використання фінансових ресурсів і забезпечувати конкурентоспроможність підприємства навіть в умовах впливу несприятливих зовнішніх факторів. З огляду на високу динамічність середовища, в якому функціонує нафтопереробна галузь, важливість даного аспекту управління важко переоцінити. Особливу актуальність це питання набуває в умовах посилення конкуренції та загострення економічних викликів.

Дослідження сутності та змісту управління ліквідністю привертали увагу як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, проте здебільшого ця проблема розглядалась у комплексі з іншими аспектами фінансового менеджменту та ризик-менеджменту. В Україні питаннями управління ліквідністю підприємств займалися, зокрема, Щербань О. Д. [3], Орехова К.В. [4], Олександренко І. В. [5], Джеджула В.В. [16], які розробили методичні підходи до її оцінки та прогнозування. Водночас існує недостатньо досліджена проблема формування універсальних інструментів управління ліквідністю, здатних оперативно реагувати на технічні інновації та коливання ринкових умов.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська кваліфікаційна робота виконувалась відповідно до напрямку наукових досліджень кафедри фінансів та інноваційного менеджменту «Дослідження сучасних тенденцій фінансових, грошово-кредитних та інноваційних процесів в Україні».

Метою магістерської кваліфікаційної роботи є розробка рекомендацій щодо вдосконалення управління ліквідністю підприємства нафтопереробної галузі на прикладі ПАТ «Укрнафта».

Для досягнення визначеної мети необхідно виконати такі **завдання**:

1. Систематизувати підходи до сутності процесу управління ліквідністю підприємства
2. Дослідити методичні підходи аналізу управління ліквідністю підприємства та визначити ключові інструменти й методи оцінювання.
3. Проаналізувати сучасний стан та перспективи розвитку нафтопереробної галузі України
4. Надати організаційно-економічну характеристику ПАТ «Укрнафта»,
5. Проаналізувати фінансово-економічний стан ПАТ «Укрнафта» за 2021–2023 роки
6. Провести детальний аналіз показників ліквідності ПАТ «Укрнафта», використовуючи сучасні методики фінансового аналізу.
7. Розробити пропозиції щодо вдосконалення управління ліквідністю підприємства, включаючи заходи для покращення фінансової стабільності.
8. Запропонувати напрями покращення стану управління процесом фінансового планування для ПАТ «Укрнафта»

Об'єктом дослідження є процес управління ліквідністю на підприємстві ПАТ «Укрнафта».

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти управління ліквідністю підприємства нафтопереробної галузі, спрямовані на

підвищення його фінансової стійкості та адаптивності до змін ринкових умов.

Наукова новизна одержаних результатів:

- розроблено теоретичні підходи до застосування факторингу у фінансовій діяльності підприємства шляхом поглибленого аналізу взаємозв'язку між строками обороту дебіторської заборгованості та платоспроможністю контрагентів, що дозволяє розробити більш ефективні рекомендації з управління оборотним капіталом;
- запропоновано підходи до використання інструментів хеджування як методу страхування від валютних, цінових та процентних ризиків, завдяки чому обґрунтовано практичні заходи щодо зниження волатильності грошових потоків, стабілізації фінансових показників та підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Методи досліджень: У роботі, для досягнення поставленої мети, було використано різноманітні методи дослідження, які дозволяють глибоко та всебічно проаналізувати управління ліквідністю підприємства нафтопереробної галузі. Для теоретичного обґрунтування було застосовано метод аналізу й синтезу, що дало змогу систематизувати наукові погляди на сутність ліквідності та методи її управління. Статистичні методи дозволили провести розрахунки ключових показників ліквідності, таких як коефіцієнти поточної, швидкої та абсолютної ліквідності, а також оцінити їхню динаміку впродовж аналізованого періоду.

Для порівняння показників ліквідності ПАТ «Укрнафта» з середньогалузевими значеннями було використано порівняльний аналіз, який надав змогу визначити позиції підприємства в галузі та рівень його фінансової стійкості. Додатково для виявлення факторів, що впливають на ліквідність підприємства, застосовано кореляційно-регресійний аналіз. Він дозволив дослідити взаємозв'язки між показниками ліквідності та іншими

фінансовими параметрами, що є важливими для управління фінансовими ресурсами підприємства.

Сукупність використаних методів надала можливість комплексно дослідити управління ліквідністю ПАТ «Укрнафта», ідентифікувати ключові проблеми та обґрунтувати рекомендації щодо їх вирішення.

Інформаційною базою дослідження управління ліквідністю ПАТ «Укрнафта» є різні джерела: нормативно-правові акти, що регулюють фінансову діяльність та бухгалтерський облік в Україні; статистичні дані, надані Державним комітетом статистики України, а також інші відкриті джерела, які містять актуальну інформацію про нафтопереробну галузь; наукова література та методичні посібники з питань управління ліквідністю підприємств; дані фінансової звітності ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023 роки, які дозволяють провести аналіз фінансового стану та ліквідності компанії; а також результати власних розрахунків та досліджень, проведених у процесі роботи над дипломною роботою.

Практичне значення одержаних результатів. Дослідження управління ліквідністю ПАТ «Укрнафта» має важливе практичне значення, оскільки отримані результати дозволять підприємству ідентифікувати основні проблеми та потенційні ризики, що впливають на його фінансову стійкість. Розроблені в ході дослідження рекомендації сприятимуть удосконаленню управління ліквідністю компанії, зокрема покращенню використання фінансових ресурсів, оптимізації платіжної дисципліни та підвищенню здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання. Це, у свою чергу, дозволить ПАТ «Укрнафта» ефективніше реагувати на ринкові коливання та підвищити конкурентоспроможність у нафтопереробній галузі.

Особистий внесок здобувача. Магістерська кваліфікаційна робота – самостійно виконана наукова праця, в якій сформовано пропозиції щодо удосконалення управління ліквідністю підприємств нафтопереробної галузі

на основі детального аналізу фінансового стану та показників ліквідності ПАТ «Укрнафта».

Апробація результатів магістерської кваліфікаційної роботи.

Основні положення дослідження доповідалися на:

1. LIV Всеукраїнська науково-технічна конференція факультету менеджменту та інформаційної безпеки (2025), де було представлено тези на тему «Фінансовий потенціал та перспективи розвитку нафтопереробної галузі України». У роботі було розглянуто основні напрями розвитку галузі, зокрема інвестиційний потенціал, роль фінансових інструментів та вплив ліквідності на ефективність діяльності підприємств.[1]
2. LIV Всеукраїнська науково-технічна конференція факультету менеджменту та інформаційної безпеки (2025), на якій представлені тези «Ліквідність як ключова економічна категорія: значення та роль у фінансовій стабільності підприємств». У матеріалах висвітлено теоретико-методичні аспекти управління ліквідністю, її вплив на фінансову стабільність підприємств та значення для нафтопереробної галузі.[2]

Структура і зміст магістерської кваліфікаційної роботи.

Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьохрозділів, висновків, використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 138 сторінок, включаючи 20 таблиць, 8 рисунків, 3 додатки і список використаної літератури із 30 найменувань.

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ НАФТОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ

1.1 Економічна сутність та особливості управління ліквідністю підприємства

Ліквідність є одним із фундаментальних фінансових показників, який характеризує здатність підприємства своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання. Вона виступає ключовим критерієм, що визначає платоспроможність підприємства, його фінансову стабільність і здатність адаптуватися до змін ринкових умов. У сучасних умовах економічної нестабільності, посилення конкуренції та впливу глобалізаційних процесів роль ліквідності у забезпеченні ефективного функціонування підприємств значно зростає. [1]. Ліквідність підприємства можна розглядати з двох аспектів: ліквідність активів та ліквідність балансу (рис 1.1).

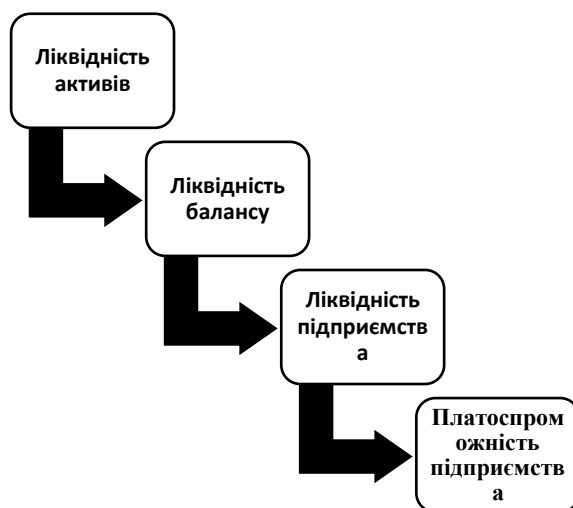

Рисунок. 1.1 - Структура ліквідності підприємства [12]

Ліквідність активів визначається швидкістю, з якою активи можуть бути перетворені на грошові кошти без суттєвої втрати їхньої вартості. Активи з високою ліквідністю, такі як грошові кошти та їх еквіваленти,

можуть бути негайно використані для погашення зобов'язань. Менш ліквідні активи, наприклад, запаси або дебіторська заборгованість, потребують більше часу для конвертації в грошові кошти [3].

Ліквідність балансу відображає співвідношення між активами та зобов'язаннями підприємства за ступенем їхньої ліквідності та терміновості погашення. Аналіз ліквідності балансу дозволяє оцінити, наскільки підприємство здатне своєчасно виконувати свої короткострокові зобов'язання за рахунок наявних оборотних активів [4].

Розуміння ліквідності як економічної категорії потребує глибокого аналізу її сутності, факторів впливу та специфіки управління. Для підприємств нафтопереробної галузі це питання набуває подвійного значення, оскільки ліквідність забезпечує не лише їхню фінансову стійкість, але й можливість інвестувати у технологічний розвиток і модернізацію виробництва.

Ліквідність як економічна категорія розглядається у багатьох наукових роботах, що підкреслює її багатогранність і важливість для сучасного бізнесу. На думку І.О. Бланка, ліквідність — це здатність підприємства перетворювати свої активи на грошові кошти для своєчасного погашення зобов'язань [1]. Він акцентує увагу на зв'язку між ліквідністю та платоспроможністю, вказуючи, що від рівня ліквідності залежить стійкість підприємства навіть у кризових умовах.

Інший підхід представлений у роботах Т.М. Майорової, яка розглядає ліквідність як систему показників, що характеризують збалансованість грошових потоків підприємства та його здатність підтримувати рівновагу між активами й пасивами [2]. Вона підкреслює, що ліквідність є не статичним показником, а динамічною характеристикою, яка змінюється під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Розглянемо ліквідність в системі стабільного розвитку, гнучкості та адаптивності в бізнесі на рис. 1.2.

Рисунок 1.2 - Ліквідність в системі стабільного розвитку, гнучкості та адаптивності в бізнесі [21]

Роботи О.М. Терещенка також містять суттєві напрацювання у цій сфері. Науковець визначає ліквідність як здатність підприємства оперативно реагувати на фінансові виклики, зберігаючи стабільність у коротко- та довгостроковій перспективі [3]. Особливу увагу він приділяє управлінським аспектам, підкреслюючи, що ліквідність повинна розглядатися не лише як показник, а як цілісна система управління фінансовими ресурсами.

Нижче представлена таблиця 1.3, яка узагальнює основні визначення управління ліквідністю, запропоновані провідними науковцями. Вона дозволяє побачити різноманітність підходів та виокремити ключові аспекти, на які звертається увага в дослідженнях.

Таблиця 1.3 - Визначення управління ліквідністю, запропоновані провідними науковцями

Вчений	Управління ліквідністю-це	Основні акценти
І.О. Бланк [3]	система заходів, спрямованих на забезпечення платоспроможності підприємства шляхом оптимізації фінансових потоків.	Прогнозування грошових потоків; забезпечення балансування між активами і пасивами.
Т.М. Майорова [4]	процес моніторингу, планування та регулювання ліквідності підприємства з метою мінімізації ризиків втрати платоспроможності.	Моніторинг ліквідності; зменшення касових розривів; ефективне використання фінансових інструментів.
О.М. Терещенко [5]	управлінський процес, що включає аналіз, контроль та планування фінансових потоків для досягнення стійкості підприємства в коротко- і довгостроковій перспективі.	Аналіз фінансових потоків; забезпечення фінансової стійкості; врахування коротко- і довгострокових перспектив.
Л.Г. Мельник [6]	процес створення і використання резервів ліквідності для забезпечення фінансової стабільності підприємства у разі непередбачуваних змін.	Створення резервів ліквідності; управління ризиками нестабільності.

Незважаючи на відмінності в акцентах, усі дослідники сходяться на тому, що управління ліквідністю є ключовим елементом забезпечення фінансової стабільності підприємства та його здатності ефективно функціонувати у коротко- і довгостроковій перспективі. Аналіз визначень і підходів до управління ліквідністю, запропонованих провідними науковцями, свідчить про багатогранність цього поняття.

Отже, ліквідність можна визначити як здатність підприємства забезпечувати збалансованість своїх фінансових потоків, що дозволяє своєчасно виконувати зобов'язання та підтримувати стійкість у мінливих умовах зовнішнього середовища.

Ліквідність підприємства формується під впливом численних факторів, які умовно можна поділити на внутрішні та зовнішні.

Внутрішні фактори:

1. Структура активів і пасивів. Ліквідність значною мірою залежить від того, наскільки активи підприємства є ліквідними, тобто здатними швидко перетворюватися на грошові кошти. Наприклад, велика частка довгострокових інвестицій у загальній структурі активів може негативно вплинути на поточну ліквідність.
2. Рівень управління фінансовими потоками. Компетентне фінансове управління дозволяє оптимізувати грошові потоки, уникати касових розривів та забезпечувати своєчасне погашення зобов'язань.
3. Стан дебіторської та кредиторської заборгованості. Високий рівень дебіторської заборгованості, особливо з простроченнями, знижує обсяг оборотних коштів і створює ризики ліквідності. З іншого боку, ефективне управління кредиторською заборгованістю може забезпечити підприємству короткострокове фінансування.
4. Обсяг власного капіталу. Високий рівень власного капіталу дозволяє підприємству покривати непередбачені витрати, тим самим зменшуючи ризик ліквідності.

Зовнішні фактори:

1. Економічна стабільність. Коливання валютних курсів, рівень інфляції, ринкова кон'юнктура — усе це суттєво впливає на фінансовий стан підприємства та його здатність підтримувати ліквідність.
2. Стан галузі. У нафтопереробній галузі, до якої належить ПАТ «Укрнафта», ліквідність значною мірою залежить від коливань цін на нафту, енергоресурси та рівня попиту на кінцеву продукцію.
3. Регуляторне середовище. Зміни в законодавстві, податкове навантаження та доступність кредитних ресурсів також мають значний вплив на ліквідність підприємства.

4. Конкуренція. Високий рівень конкуренції на ринку змушує підприємства підтримувати високі стандарти фінансового управління для збереження конкурентоспроможності.

Нафтопереробна галузь має свою специфіку, що впливає на управління ліквідністю. Одним із ключових аспектів є висока капіталомісткість галузі. Значні інвестиції у виробничі потужності, обслуговування обладнання та закупівлю сировини створюють високі потреби у фінансуванні. Це вимагає від підприємств постійного контролю за фінансовими потоками та резервами ліквідності.

Крім того, нафтопереробні підприємства залежні від світових цін на нафту, які є вкрай волатильними. Це створює додаткові ризики для ліквідності, оскільки раптові зміни цін можуть призвести до дисбалансу між доходами та витратами.

Таким чином, управління ліквідністю нафтопереробного підприємства — це не просто питання короткострокової платоспроможності. Це складна система дій, яка охоплює стратегічне планування, аналіз ризиків і постійний контроль за станом активів та зобов'язань. Такий підхід дозволяє підприємству адаптуватися до нестабільності ринку та зберігати фінансову стабільність навіть у складних умовах. Наприклад, гнучке управління ліквідними активами, оптимізація дебіторської і кредиторської заборгованості допомагають підтримувати стабільний грошовий потік та уникати касових розривів.

Управління ліквідністю охоплює широкий спектр економічних відносин, процесів і завдань, які формують основу для побудови ефективної фінансової стратегії підприємства. Нижче представлені ключові теоретичні положення, які розкривають сутність управління ліквідністю та її значення в системі фінансового управління.[3]

Основні завдання управління ліквідністю:

- Забезпечення платоспроможності. Управління ліквідністю гарантує, що підприємство має достатньо коштів для виконання короткострокових фінансових зобов'язань. Це дозволяє уникати прострочень і штрафних санкцій.
- Оптимізація структури активів і пасивів. Ефективне управління ліквідністю передбачає підтримання оптимального співвідношення між оборотними активами (готівка, дебіторська заборгованість) та короткостроковими зобов'язаннями.
- Зниження фінансових ризиків. Ліквідність є основою для забезпечення стабільності в умовах економічної нестабільності, коливань валютного курсу або змін ринкової кон'юнктури.
- Підтримка гнучкості фінансових потоків. Гнучке управління ліквідністю дозволяє підприємству швидко адаптуватися до нових умов, наприклад, до раптових коливань цін на сировину або енергоресурси.

Етапи управління ліквідністю:

- Планування грошових потоків. Аналіз і прогнозування надходжень та витрат коштів є ключовим етапом, який дозволяє підприємству уникати дефіциту ресурсів.
- Моніторинг ліквідності. Постійний аналіз фінансових показників (коефіцієнтів поточної, швидкої та абсолютної ліквідності) дозволяє вчасно виявляти ризики та реагувати на них.
- Регулювання фінансових потоків. Підприємство повинно ефективно управляти дебіторською заборгованістю, залучати короткострокові кредити та використовувати інші фінансові інструменти для підтримання ліквідності.
- Контроль за фінансовими ресурсами. Постійний аудит і аналіз використання коштів дозволяє уникати зайвих витрат і збільшувати обсяг ліквідних активів.

Інструменти управління ліквідністю:

- Фінансове планування. Складання коротко- і довгострокових фінансових планів для управління надходженнями та витратами.
- Короткострокове фінансування. Використання кредитних ліній, овердрафтів і факторингу для покриття тимчасового дефіциту коштів.
- Оптимізація дебіторської заборгованості. Запровадження політики швидкої оплати рахунків клієнтами та скорочення обсягів прострочень.
- Управління запасами. Контроль за обсягами сировини, матеріалів і готової продукції, щоб уникати перевищення норм запасів.

Управління ліквідністю є основою фінансового управління підприємством. Ефективна система управління ліквідністю дозволяє підтримувати платоспроможність, оптимізувати фінансові ресурси та забезпечувати стійкість підприємства навіть у складних економічних умовах.[4]

Ефективне управління ліквідністю підприємства є багаторівневим процесом, який охоплює планування, контроль та регулювання фінансових потоків. У нафтопереробній галузі, де ліквідність має стратегічне значення, управління цим показником потребує особливої уваги.

Методи управління ліквідністю включають як традиційні, так і сучасні підходи, що дозволяють ефективно контролювати грошові потоки та запобігати фінансовим труднощам. До основних методів відносять:

1. Аналіз ліквідності за допомогою фінансових коефіцієнтів, таких як коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт абсолютної ліквідності, які дозволяють оцінити здатність підприємства оперативно виконувати свої зобов'язання [5].
2. Моделювання грошових потоків, що передбачає побудову прогнозів щодо майбутніх надходжень і витрат для своєчасного забезпечення потреб у ліквідності. Цей підхід дозволяє підтримувати оптимальний

баланс між надходженнями та витратами на підприємстві, що є критично важливим для нафтопереробної галузі з її високою вартістю сировини та великим обсягом оборотних коштів [6].

3. Стратегії фінансування оборотного капіталу, серед яких короткострокові кредити, комерційний кредит, лізинг, дозволяють підприємствам швидко отримувати необхідні ресурси для забезпечення ліквідності в умовах нестабільних ринкових коливань [7].

Оскільки нафтопереробна галузь є висококапіталомісткою та залежною від світових цін на нафту, ризики ліквідності тут значно підвищені. Нестабільність ринків і висока волатильність цін вимагають від підприємств гнучких та адаптивних підходів до управління ліквідністю. Тому для підприємств цієї галузі застосування консервативної фінансової політики є доцільним, що передбачає підтримання високого рівня ліквідних активів для оперативного реагування на зміни ринкових умов [8].

Крім того, важливим аспектом управління ліквідністю є оптимізація грошових потоків. Для цього використовуються інструменти казначейства, що дозволяють контролювати рух грошових коштів, регулювати їх надходження та розподіл, а також використовувати тимчасово вільні кошти для покриття короткострокових зобов'язань або інвестиційних потреб [9]. Ефективне управління грошовими потоками дає можливість підприємству уникнути ситуацій, коли дефіцит коштів обмежує його діяльність, або навпаки, наявність надлишкових коштів не приносить дохід [9].

В умовах ринкової нестабільності та коливань цін на нафту підприємства повинні враховувати специфічні особливості нафтопереробної галузі, такі як висока вартість сировини та значний час на перетворення сировини в кінцевий продукт [10].

Основні компоненти управління ліквідністю:

1. Прогнозування та планування грошових потоків. Регулярне складання прогнозів дозволяє підприємству забезпечувати збалансованість між надходженнями та витратами коштів. Для підприємств нафтопереробної галузі особливу роль відіграє короткострокове прогнозування, яке дає змогу вчасно реагувати на ринкові зміни, наприклад, на коливання цін на нафту чи збільшення вартості енергоносіїв.
2. Оптимізація структури активів і пасивів. Збалансована структура активів (збільшення частки ліквідних активів) сприяє підвищенню рівня платоспроможності підприємства. У той самий час управління пасивами дозволяє зменшити фінансовий тиск, розподіляючи короткострокові та довгострокові зобов'язання.
3. Контроль за дебіторською та кредиторською заборгованістю. Ефективне управління дебіторською заборгованістю включає аналіз платоспроможності клієнтів, впровадження політики своєчасного стягнення платежів та скорочення прострочених боргів. Кредиторська заборгованість, у свою чергу, може стати інструментом короткострокового фінансування, якщо її рівень контролюється.
4. Резервування ліквідності. Створення резервних фондів ліквідності забезпечує фінансову стійкість підприємства у разі раптових змін ринкової кон'юнктури. Для нафтопереробних компаній це особливо актуально, оскільки коливання цін на нафту та геополітичні ризики можуть суттєво впливати на діяльність.

Ефективне управління ліквідністю дозволяє підприємствам нафтопереробної галузі досягати кількох ключових цілей:

1. Забезпечення фінансової стабільності: Підприємства, які підтримують належний рівень ліквідності, зменшують ризики фінансових труднощів і підвищують свою кредитоспроможність.

2. Оптимізація фінансових ресурсів: Збалансоване використання ліквідних активів та зобов'язань сприяє зниженню витрат на залучення зовнішнього фінансування.
3. Підтримка конкурентоспроможності: Завдяки гнучкому управлінню ліквідністю підприємства можуть інвестувати в розвиток, модернізацію обладнання та розширення своєї ринкової частки навіть у складних умовах.

На мою думку, управління ліквідністю є одним із найважливіших компонентів фінансового менеджменту підприємства, оскільки воно охоплює широкий спектр процесів і завдань, спрямованих на забезпечення стабільної діяльності та довгострокового розвитку. Ліквідність не лише визначає здатність підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання, але й виступає показником його фінансової гнучкості, яка необхідна для адаптації до змін у зовнішньому середовищі.

Управління ліквідністю я розглядаю як комплексний управлінський процес, що базується на аналізі, плануванні та регулюванні грошових потоків підприємства. Це поняття включає в себе оптимізацію структури активів і пасивів, управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, а також створення резервів ліквідності. Особливої уваги потребує прогнозування фінансових потоків, яке дозволяє своєчасно виявляти ризики та уникати касових розривів.

Основні теоретичні положення управління ліквідністю можна сформулювати таким чином:

1. Ліквідність як системна категорія. Управління ліквідністю охоплює не лише поточний стан активів і зобов'язань, але й їхню динаміку у контексті стратегічних цілей підприємства. Це потребує комплексного підходу, що враховує взаємозв'язок між короткостроковою та довгостроковою ліквідністю.

2. Оптимізація фінансових ресурсів. Ефективне управління ліквідністю забезпечує підприємству можливість максимально ефективно використовувати свої ресурси, мінімізуючи витрати на залучення зовнішнього фінансування та скорочуючи простої капіталу.
3. Прогнозування та моніторинг. Своєчасний аналіз фінансових показників і моделювання грошових потоків є невід'ємними складовими управління ліквідністю. Це дозволяє не лише уникати дефіциту коштів, але й знижувати ризики, пов'язані зі змінами ринкової кон'юнктури.
4. Гнучкість і стійкість. Управління ліквідністю є ключовим інструментом забезпечення фінансової гнучкості підприємства, яка дозволяє йому реагувати на зовнішні виклики та зберігати стійкість у кризових ситуаціях.

Особливе значення управління ліквідністю набуває в таких капіталомістких галузях, як нафтопереробна, де значні інвестиції та коливання цін на сировину створюють додаткові виклики для підтримання фінансової стабільності. Від того, наскільки ефективно підприємство управляє своєю ліквідністю, залежить не лише його поточна платоспроможність, але й можливість реалізовувати довгострокові стратегічні ініціативи.

Таким чином, я вважаю, що управління ліквідністю має розглядатися не як окремий аспект фінансового менеджменту, а як інтегрована складова загальної стратегії підприємства, яка визначає його фінансову стабільність, конкурентоспроможність та здатність до розвитку.

Підсумовуючи, ліквідність є багатовимірним фінансовим показником, який відображає платоспроможність підприємства, його здатність адаптуватися до змін ринкового середовища та забезпечувати стабільність у довгостроковій перспективі. Управління ліквідністю, у свою чергу, є ключовим інструментом для досягнення цих цілей, особливо для

підприємств нафтопереробної галузі, що функціонують у нестабільних економічних умовах.

Збалансоване управління ліквідністю включає ефективне планування грошових потоків, оптимізацію активів і пасивів, контроль заборгованості та створення резервів, які разом забезпечують фінансову стабільність і конкурентоспроможність компанії. Це питання має стратегічне значення, оскільки саме ліквідність виступає запорукою стійкості підприємства в умовах високої волатильності ринку нафтопродуктів.

1.2 Методичні підходи до аналізу управління ліквідністю підприємства

Аналіз управління ліквідністю підприємства є важливою складовою фінансового аналізу, що дозволяє оцінити здатність підприємства забезпечувати своєчасне виконання фінансових зобов'язань. Серед науковців існують різні підходи до аналізу ліквідності, що відображають різні точки зору на економічну сутність цього поняття. Одні дослідники трактують ліквідність як здатність активів перетворюватися в грошові кошти без значної втрати вартості, інші вважають її показником платоспроможності підприємства [11].

Один із класичних підходів до аналізу ліквідності полягає у використанні фінансових коефіцієнтів, які дозволяють виміряти здатність підприємства виконувати короткострокові зобов'язання за рахунок наявних оборотних активів [16]. Основними коефіцієнтами є:

1. Коефіцієнт поточної ліквідності, який розраховується за формулою [16]:

$$K_{\text{п}} = \frac{\text{ОА}}{\text{ПЗ}}, \quad (1.4)$$

де K_p — коефіцієнт поточної ліквідності,

ОА — загальна вартість активів, які можуть бути перетворені в гроші протягом одного року,

ПЗ — загальна сума зобов'язань, що мають бути погашені протягом року.

Цей коефіцієнт дозволяє оцінити, наскільки підприємство здатне покривати свої короткострокові зобов'язання наявними оборотними активами. Значення вище 1 вказує на можливість погашення боргів, тоді як нижче 1 може свідчити про ризик ліквідності.

2. Коефіцієнт швидкої ліквідності, що розраховується за формулою [16]:

$$K_{лшв} = \frac{ОА-З}{ПЗ} = \frac{ДЗ+ПФІ+ГК}{ПЗ}, \quad (1.5)$$

де З — величина запасів підприємства,

ПФІ — поточні фінансові інвестиції,

ДЗ — дебіторська заборгованість (за товари, роботи та послуги; зарозрахунками; інша поточна дебіторська заборгованість),

ГК — грошові кошти.

Цей коефіцієнт виключає запаси з оборотних активів, оскільки вони менш ліквідні, і надає точнішу оцінку ліквідності, особливо для підприємств з великими обсягами запасів, таких як нафтопереробні.

3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності [16]

Класичний підхід до аналізу ліквідності базується на коефіцієнтному аналізі, однак цей метод має свої обмеження. Наприклад, коефіцієнт абсолютної ліквідності визначається виключно за грошовими коштами та їх еквівалентами, не враховуючи інші ліквідні активи, що можуть бути

перетворені в грошові кошти протягом короткого періоду. Він обчислюється за формулою:

$$K_{\text{л.абс}} = \frac{\text{ПФІ} + \text{ГК}}{\text{ПЗ}}, \quad (1.6)$$

Коефіцієнт абсолютної ліквідності є одним із найбільш консервативних показників, оскільки він показує лише ту частину короткострокових зобов'язань, яку можна погасити негайно, що особливо важливо для підприємств із нестабільними грошовими потоками.

Серед науковців та практиків існують різні точки зору стосовно ефективності зазначених методів. Деякі дослідники вважають, що класичний коефіцієнтний аналіз є достатнім для оцінки ліквідності, оскільки він надає просту та зрозумілу інформацію про фінансовий стан підприємства. Проте інші стверджують, що в сучасних умовах необхідно застосовувати більш складні методи, зокрема факторний аналіз коефіцієнта покриття та аналіз ліквідності балансу підприємства, оскільки вони дозволяють краще врахувати динаміку ринкових умов і специфіку діяльності окремих галузей.

Розглянемо детальніше ці методи на основі практимуму фінансового аналізу та звітності за авторством В.В. Джеджули та І.Ю. Єпіфанової де детально та доцільно описані данні методи: їхній розрахунок та використання [16].

Факторний аналіз коефіцієнта покриття

Факторний аналіз коефіцієнта покриття виконується через оцінку впливу на його динаміку загальної суми оборотних активів і поточних зобов'язань, а також їхніх окремих складових елементів. Для реалізації цього

аналізу необхідно розрахувати додаткові показники, які дозволяють детальніше оцінити внесок кожного фактору:

1. Коефіцієнт покриття на початок періоду:

$$K_{пп} = \frac{OA_{п}}{ПЗ_{п}}, \quad (1.7)$$

2. Коефіцієнт покриття на кінець періоду:

$$K_{пк} = \frac{OA_{к}}{ПЗ_{к}}, \quad (1.8)$$

3. Коефіцієнт покриття за умови активів на початок періоду та поточних пасивів на кінець періоду:

$$K_{п/к} = \frac{OA_{п}}{ПЗ_{к}}, \quad (1.9)$$

4. Коефіцієнт частки участі фактора а, який враховує частку зміни коефіцієнта покриття за рахунок зміни оборотних активів:

$$a = \frac{K_{пк} - K_{п/к}}{OA_{к} - OA_{п}}, \quad (1.10)$$

5. Коефіцієнт частки участі фактора б, який враховує частку зміни коефіцієнта покриття за рахунок зміни поточних зобов'язань:

$$б = \frac{K_{п/к} - K_{пп}}{ПЗ_{к} - ПЗ_{п}}, \quad (1.11)$$

Алгоритм розрахунку рівня впливу окремого фактора на коефіцієнт покриття наведено в таблиці 1.12.

Таблиця 1.12 - Факторний аналіз зміни коефіцієнта покриття [16]

Фактор	Методика розрахунку
Загальна зміна коефіцієнта покриття	$K_{пк} - K_{пп}$
зокрема за рахунок зміни :	
Продовження таблиці 1.12	
- оборотних активів	$(OA_k - OA_{пп})X_a$
з них:	
- запасів	$(З_k - З_{пп})X_a$
- поточних біологічних активів	$(ПБА_k - ПБА_{пп})X_a$
- дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги	$(ДЗ_{Тк} - ДЗ_{Тпп})X_a$
- дебіторської заборгованості за розрахунками	$(ДЗ_{рк} - ДЗ_{рпп})X_a$
- іншої поточної дебіторської заборгованості	$(ІДЗ_k - ІДЗ_{пп})X_a$
- поточних фінансових інвестицій	$(ПФІ_k - ПФІ_{пп})X_a$
- грошових коштів та їх еквівалентів	$(ГК_k - ГК_{пп})X_a$
- витрат майбутніх періодів	$(ВМП_k - ВМП_{пп})X_a$
- інших оборотних активів	$(ІОА_k - ІОА_{пп})X_a$
- поточних зобов'язань і забезпечень	$(ПЗЗ_k - ПЗЗ_{пп})X_b$
з них:	
- короткострокових кредитів банків	$(КК_k - КК_{пп})X_b$
- поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями	$(ПЗДЗ_k - ПЗДЗ_{пп})X_b$
- кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги	$(КЗ_k - КЗ_{пп})X_b$
- кредиторської заборгованості за розрахунками	$(КР_k - КР_{пп})X_b$
- поточних забезпечень	$(ПЗ_k - ПЗ_{пп})X_b$
- доходів майбутніх періодів	$(ДМП_k - ДМП_{пп})X_b$
- інших поточних зобов'язань	$(ППЗ_k - ППЗ_{пп})X_b$

Після проведених розрахунків зазначається: як змінився коефіцієнт покриття в цілому, зокрема за рахунок окремих факторів. Завершується аналіз розробленням пропозицій та рекомендацій щодо покращення значення коефіцієнта покриття.

Аналіз ліквідності балансу підприємства

Ліквідність балансу визначається як ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у грошову форму відповідає терміну погашення зобов'язань.

Усі активи підприємства залежно від їх ліквідності можна поділити на такі групи:

1. Абсолютно ліквідні активи (Absolute liquidity assets) (A1) – суми усіх статей грошових коштів, які можуть бути використані для здійснення поточних розрахунків негайно.

Сюди також відносять короткострокові фінансові вклади (цінні папери, а також векселі надійних підприємств) .

2. Активи, що швидко реалізуються (Cast and marketable securities) (A2) – це активи, для перетворення яких у наявні кошти потрібен певний час: дебіторська заборгованість, строк погашення якої не більше одного року, запаси готової продукції, товари покупні.

Ліквідність цих активів однакова і залежить від суб'єктивних та об'єктивних факторів: кваліфікації фінансових працівників, взаємовідносин підприємства із платниками, умов надання кредитів покупцям, а також організації вексельного обігу.

3. Активи, що повільно реалізуються (A3) – це виробничі запаси, а також різні витрати. Ліквідність цієї групи залежить від своєчасності відвантаження продукції, швидкості та правильності оформлення документів, якості та попиту на продукцію, її конкурентоспроможності, форми розрахунків .

4. Активи, що важко реалізуються (A4) – це активи, призначені для використання у господарській діяльності протягом тривалого періоду.

Аналізуючи ліквідність балансу, насамперед необхідно згрупувати активи підприємства за ступенем ліквідності та визначити динаміку зміни окремих груп. Результати оформлюються у вигляді таблиці (таблиця 1.13).

На підставі даних таблиці 1.13:

- аналізується частка окремих груп активів за ступенем ліквідності в їхній загальній величині;
- визначаються групи активів, які мають найбільшу питому вагу в їхній загальній величині;
- визначається, позитивною чи негативною є динаміка зміни окремих груп активів за ступенем ліквідності в абсолютному та у відносному вираженні.

Таблиця 1.13 – Склад та динаміка активів за ліквідністю [16]

Показник	Початок періоду		Кінець періоду		Відхилення значень кінця періоду від початку		
	тис. грн	%	тис. грн	%	Абсолютне, тис. грн	Темп приросту, %	Пунктів структури, %
Вартість майна							
зокрема:							
A1							
A2							
A3							
A4							

Для подальшого аналізу ліквідності балансу необхідно згрупувати пасиви за ступенем зростання строків погашення зобов'язань у таблицю 1.14 так:

1. Найбільш строкові зобов'язання (31), до яких відносять: кредиторську заборгованість, позики для працівників, інші короткострокові пасиви.

2. Короткострокові зобов'язання (32) – це короткострокові позикові кредити банків та інші позики, строк погашення яких до 1.

3. Довгострокові зобов'язання (33) – це довгострокові кредити банків та інші позикові кошти.

4. Постійні зобов'язання (34) – до них відносять 1-й розділ пасиву балансу – власний капітал.

Таблиця 1.14 – Склад та динаміка пасивів за строком погашення зобов'язань [16]

Показник	Початок періоду		Кінець періоду		Відхилення значень кінця періоду від початку		
	тис. грн	%	тис. грн	%	Абсолютне, тис. грн	Темп приросту, %	Пунктів структури, %
Вартість майна							
зокрема:							
31							
32							
33							
34							

Після цього аналізується динаміка зміни ваги кожної групи зобов'язань у загальній вартості майна.

На підставі даних таблиці 1.14 визначається:

- частка окремих груп пасивів за строком погашення зобов'язань в їхній загальній величині;
- групи пасивів, які мають найбільшу питому вагу в їхній загальній величині;
- позитивною чи негативною є динаміка зміни окремих груп пасивів за строком погашення зобов'язань в абсолютному та у відносному вираженні.

Наступним кроком під час аналізування ліквідності балансу є порівняння окремих груп активів за ступенем їх ліквідності з окремими групами зобов'язань за строками їх погашення.

Розрахунки з аналізу ліквідності балансу доцільно оформити у вигляді таблиці 1.15.

Таблиця 1.15 – Аналіз ліквідності балансу підприємства [16]

Актив	Значення, тис. грн.		Пасив	Значення, тис. грн		Платіжні засоби: надлишок (+) або нестача (-)	
	Початок періоду	Кінець періоду		Початок періоду	Кінець періоду	Початок періоду	Кінець періоду
A1			31				
A2			32				
A3			33				
A4			34				

Баланс підприємства вважається абсолютно ліквідним, якщо виконується умова:

$$\left\{ \begin{array}{l} A1 \geq 31 \\ A2 \geq 32 \\ A3 \geq 33 \\ A4 \leq 34 \end{array} \right\}$$

Недотримання будь-якої умови рівності із перших трьох означає, що ліквідність балансу відхиляється від абсолютної.

Виконання четвертої рівності свідчить про дотримання підприємством мінімальної умови фінансової стійкості, наявності власних оборотних активів.

Таким чином, на підставі даних таблиці 1.15 можна:

1. проаналізувати наявність на підприємстві надлишку чи нестачі платіжних засобів за кожною порівнюваною групою активів та пасивів;
2. визначити рівень ліквідності балансу;
3. визначити, чи виконується на підприємстві мінімальна умова фінансової стійкості;

4. розробити пропозиції щодо покращення рівня ліквідності балансу.

Для комплексного оцінювання ліквідності балансу в цілому можна визначити загальний показник ліквідності за формулою:

$$Лз = \frac{A_1 \times BA_1 + A_2 \times BA_2 + A_3 \times BA_3 + A_4 \times BA_4}{\Pi_1 \times ВП_1 + \Pi_2 \times ВП_2 + \Pi_3 \times ВП_3 + \Pi_4 \times ВП_4}, \quad (1.16)$$

де A_i і Π_i – підсумки відповідних груп активів і пасивів, $i = 1, 4$;

BA_i і $ВП_i$ – питома вага відповідних груп активів і пасивів в їх загальному підсумку, $i = 1, 4$.

Загальний показник ліквідності балансу показує відношення суми всіх платіжних засобів до суми всіх платіжних зобов'язань з врахуванням їх ліквідності.

Цей показник дозволяє порівнювати баланси підприємства за різні звітні періоди, а також баланси різних підприємств, і зробити висновок, який баланс найбільш ліквідний.

З огляду на специфіку нафтопереробної галузі, я підтримує думку, що найбільш ефективним підходом є поєднання коефіцієнтного аналізу з факторним аналізом коефіцієнта покриття та аналізу ліквідності балансу підприємства

Такий комбінований підхід дозволяє підприємству більш гнучко реагувати на зміни ринку, оскільки коефіцієнтний аналіз забезпечує базову оцінку поточної ліквідності, а факторний аналіз коефіцієнта покриття дає можливість виявити вплив окремих складових на загальний рівень ліквідності. Додатково, аналіз ліквідності балансу підприємства дозволяє оцінити структуру активів і пасивів, визначити їхню здатність забезпечувати виконання фінансових зобов'язань, що особливо важливо для нафтопереробних компаній із великими обсягами оборотних активів.

Зважаючи на переваги та недоліки розглянутих методів, я підтримую ідею застосування комплексного підходу до аналізу ліквідності в нафтопереробній галузі. Такий підхід дозволяє досягти більшої фінансової стійкості та запобігти ризикам ліквідності в умовах економічної нестабільності. Поєднання коефіцієнтного аналізу, прогнозування грошових потоків та аналізу оборотності активів забезпечує всебічне охоплення фінансового стану підприємства і дозволяє враховувати як внутрішні, так і зовнішні фактори, що впливають на ліквідність.

Висновок до першого розділу

У першому розділі було досліджено економічну сутність ліквідності підприємства та розглянуто основні методи її аналізу. Ліквідність є критично важливим показником фінансової стійкості, який забезпечує підприємству можливість своєчасно виконувати зобов'язання перед партнерами, кредиторами та інвесторами. У процесі дослідження було встановлено, що ліквідність — це не лише показник платоспроможності, а й стратегічний інструмент, який дозволяє підприємству адаптуватися до змін ринкових умов, забезпечувати стабільний фінансовий стан і ефективно управляти ресурсами.

Комплексний підхід до аналізу ліквідності, що поєднує коефіцієнтний аналіз, факторний аналіз коефіцієнта покриття та аналіз ліквідності балансу підприємства, дозволяє не лише отримати точнішу картину фінансового стану підприємства, а й забезпечує гнучкість у прийнятті управлінських рішень. У нафтопереробній галузі, де стабільність грошових потоків часто залежить від зовнішніх факторів, таких як коливання цін на нафту та валютні зміни, такий підхід дозволяє підприємству заздалегідь передбачати можливі касові розриви та розробляти стратегії для їх уникнення. Це особливо

важливо, оскільки своєчасне реагування на фінансові виклики сприяє збереженню платоспроможності та конкурентоспроможності компанії.

Крім того, дослідження показало, що обґрунтований вибір методів аналізу ліквідності є одним із ключових факторів, що визначають ефективність фінансового менеджменту на підприємстві. Коефіцієнти ліквідності дають змогу визначити загальний стан ліквідності, тоді як факторний аналіз коефіцієнта покриття та аналіз ліквідності балансу підприємства дозволяють побачити довгострокову перспективу та виявити можливі фінансові ризики на ранніх етапах.

Таким чином, розглянуті методи і підходи дозволяють керівництву підприємства не лише оцінювати поточну ліквідність, але й адаптуватися до змін у ринкових умовах, знижуючи ризик браку грошових коштів і забезпечуючи фінансову стабільність навіть у періоди ринкових коливань. Комплексний підхід до управління ліквідністю є необхідним для підтримки конкурентних позицій нафтопереробного підприємства, що працює в умовах високої конкуренції та нестабільного ринку.

2 АНАЛІЗ СТАНУ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ ПАТ «УКРНАФТА»

2.1 Сучасний стан та перспективи розвитку нафтопереробної галузі України

Нафтопереробна галузь України є важливою складовою національної економіки, оскільки забезпечує країну паливними ресурсами, необхідними для енергетичної безпеки та підтримки промисловості. Протягом останніх років (2021-2023) галузь зазнала суттєвих змін через зниження обсягів внутрішньої переробки, зростання залежності від імпорту нафтопродуктів та обмеженість інвестицій у модернізацію виробничих потужностей.

Імпорт та експорт нафтопродуктів

Зважаючи на обмежені можливості внутрішньої переробки, Україна значною мірою залежить від імпорту нафтопродуктів. За даними Держстату, з 2021 по 2023 рік обсяги імпорту нафтопродуктів зросли приблизно на 17%, що зумовлено як збільшенням споживання, так і поступовим зниженням виробничих можливостей внутрішніх нафтопереробних заводів (НПЗ). Основними країнами-постачальниками є Білорусь, Литва та Польща. Зокрема, у 2022 році Україна імпортувала 7,3 млн тонн нафтопродуктів, що на 17% менше, ніж у 2021 році (8,79 млн тонн). Водночас, вартість імпорту зросла на 56,5%, досягнувши 8,787 млрд доларів США. У структурі імпорту переважають дизельне паливо та бензин, що використовується для потреб транспорту та промисловості [14].

У той самий час експорт нафтопродуктів з України є обмеженим через нестачу надлишкових обсягів виробництва. У 2023 році частка експорту склала менше 10% від загального обсягу виробництва, а основні експортні напрямки охоплюють країни ЄС, зокрема Польщу та Румунію.

Нафтопереробні потужності України є суттєво обмеженими. На сьогодні в Україні діють лише декілька нафтопереробних заводів, серед яких найбільшими є Кременчуцький НПЗ, що належить ПАТ «Укртатнафта», та Шебелинський ГПЗ (державне підприємство).:

1. Кременчуцький нафтопереробний завод (НПЗ): найбільше підприємство з виробництва нафтопродуктів в Україні, з проектною потужністю первинної переробки нафти 18,6 млн тонн на рік.
2. Шебелинський ГПЗ має потужність близько 500 тис. тонн переробки сировини на рік.

Внутрішні переробні потужності нафтопереробної галузі України значною мірою обмежені. На сьогодні діють лише декілька великих підприємств, основним з яких є Кременчуцький нафтопереробний завод (НПЗ), що належить компанії «Укртатнафта». Він забезпечує найбільшу частку внутрішнього виробництва нафтопродуктів і є стратегічно важливим об'єктом для забезпечення енергетичної незалежності країни. Також варто відзначити Шебелинський газопереробний завод (ГПЗ), який є частиною державної компанії «Укргазвидобування» і спеціалізується на виробництві бензину, дизельного палива та зріджених газів.

Проте в порівнянні з потребами ринку наявні переробні потужності є недостатніми. Внутрішнє виробництво забезпечує менше половини потреби України в нафтопродуктах, що зумовлює високу залежність від імпорту. За даними Держстату, у 2022 році внутрішні НПЗ покривали близько 30-35% споживання дизельного палива та бензину. Така залежність від імпорту створює додаткові економічні ризики та вимагає від країни розробки стратегічних заходів для розвитку власного виробництва.[15]

На тлі обмежених внутрішніх переробних потужностей і зростаючої залежності від імпорту виникає необхідність підтримки стабільного постачання нафтопродуктів для задоволення національних потреб. Окрім Кременчуцького та Шебелинського заводів, раніше значний обсяг

переробки забезпечував Одеський НПЗ, але через економічні та геополітичні чинники його діяльність була призупинена. Це призвело до подальшого зниження обсягів внутрішньої переробки і зростання витрат на імпорт палива.

На ринку нафтопереробки України діють кілька великих національних і міжнародних компаній, які забезпечують частину потреб ринку та обслуговують основні НПЗ. Серед національних компаній найбільшим оператором є «Укртатнафта», що володіє Кременчуцьким НПЗ і здійснює значну частку переробки нафти. Компанія також має потужну інфраструктуру для розподілу нафтопродуктів на внутрішньому ринку.

Державна компанія «Укргазвидобування» (підрозділ НАК «Нафтогаз України») володіє Шебелинським ГПЗ і спеціалізується на виробництві бензину та зрідженого газу. Хоча виробничі потужності цього заводу є меншими в порівнянні з Кременчуцьким НПЗ, його продукція становить важливу частку внутрішнього ринку, особливо в регіонах, де логістика імпорту є менш розвиненою.

Серед міжнародних компаній, що займаються дистрибуцією та імпортом нафтопродуктів в Україні, варто відзначити присутність таких операторів, як WOG, ОККО (належить «Концерн Галнафтогаз») та SOCAR. Ці компанії значно розвинули мережі АЗС, що дозволяє ефективно постачати імпортовані нафтопродукти в усі регіони країни.

Протягом 2021–2023 років значну частину потреб України в нафтопродуктах було покрито за рахунок імпорту. За цей період частка імпорту в загальному обсязі постачання нафтопродуктів зросла, досягнувши в деякі роки понад 65% від загального обсягу споживання. Основними постачальниками нафтопродуктів для України виступають країни ЄС, серед яких Литва, Польща та Угорщина. Також значна частка імпортованої продукції надходить із країн Близького Сходу та через торговельні хаби у Східній Європі.

Для початку проаналізуємо кількість суб'єктів господарювання галузі.

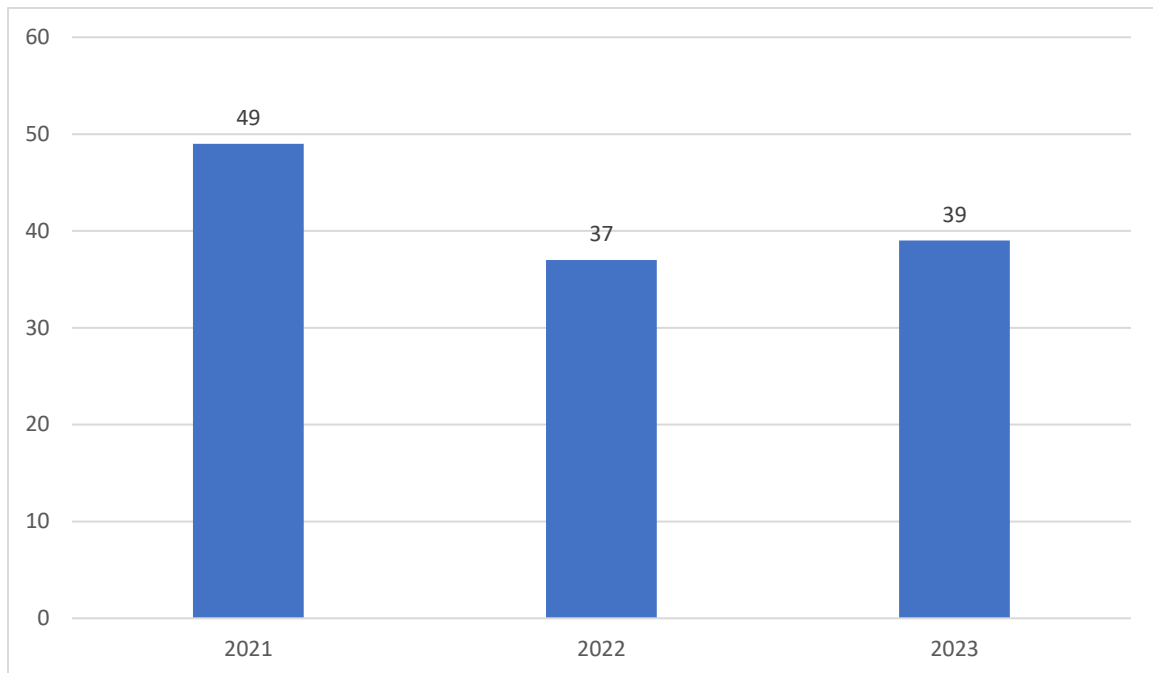

Рисунок 2.1 - Кількість суб'єктів господарювання, які працюють у галузі добування та переробки нафти[13]

З рисунку 2.1 бачимо, що в 2021 році нараховувалося 49 підприємств, зайнятих у цій галузі. Проте у 2022 році кількість суттєво зменшилася до 37 підприємств (зниження на 24,5%). У 2023 році кількість суб'єктів зросла до 39 підприємств (збільшення на 5,4% порівняно з 2022 роком).

Можна виділити такі причини зменшення чисельності підприємств:

1. Військові дії: вторгнення країни-агресора спричинило руйнування інфраструктури, окупацію територій та зупинку діяльності багатьох підприємств.
2. Логістичні труднощі: блокада транспортних шляхів ускладнила експорт продукції та доступ до сировинних ресурсів.

3. Фінансовий тиск: зростання витрат на енергоносії, комунальні послуги та податки стало додатковим бар'єром для малого та середнього бізнесу.
4. Падіння інвестицій: невизначеність та високі ризики відлякали інвесторів, що вплинуло на спроможність підприємств залишатися на ринку.

Для подальшого відновлення галузі та розвитку галузі добування сирої нафти в Україні потребують комплексного підходу. Насамперед, необхідно інвестувати в відновлення інфраструктури, яка зазнала руйнувань через військові дії. Це передбачає ремонт доріг, трубопроводів, обладнання та об'єктів нафтопереробки, що дозволить підприємствам швидше повернутися до нормального функціонування.

Державна підтримка також має стати ключовим фактором відновлення. Рекомендується впровадити податкові пільги для підприємств цієї галузі, зокрема зниження податків на видобування та транспортування, а також надання субсидій на модернізацію виробничих процесів. Це дозволить зменшити фінансовий тиск на підприємства, особливо на малі та середні, які зазнали найбільших збитків.

Залучення іноземних інвестицій є ще одним важливим кроком. Для цього необхідно створити сприятливий інвестиційний клімат, що включає прозоре регулювання галузі, гарантії захисту інвестицій, а також партнерство з міжнародними компаніями для спільного видобутку та переробки нафти. Залучення досвіду і технологій провідних світових компаній допоможе Україні збільшити ефективність видобутку та підвищити конкурентоспроможність.

Далі розглянемо обсяг доходу підприємств нафтопереробної галузі України.

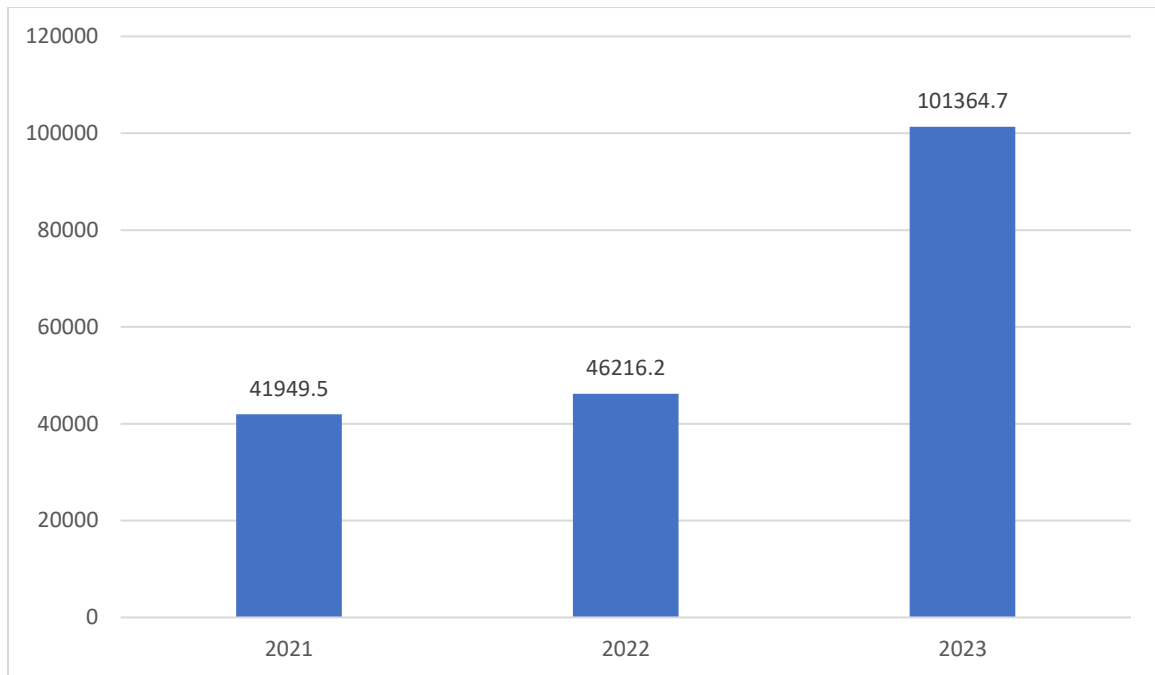

Рисунок 2.2 - Обсяг доходу підприємств нафтопереробної галузі України [8]

Сумарна виручка за період 2021–2023 роки демонструє позитивну динаміку. У 2021 році загальна виручка склала 41 949,5 млн грн. Галузь працювала стабільно, показуючи відносно невеликі прибутки, а 80% компаній були прибутковими. У 2022 році спостерігалось зростання виручки до 46 216,2 млн грн (+10,2% порівняно з 2021 роком). У 2023 році виручка зросла значно – до 101 364,7 млн грн (більше ніж у 2 рази порівняно з 2021 роком).

Проаналізуємо чистий прибуток, який отримували підприємства галузі за 2021-2023 роки.

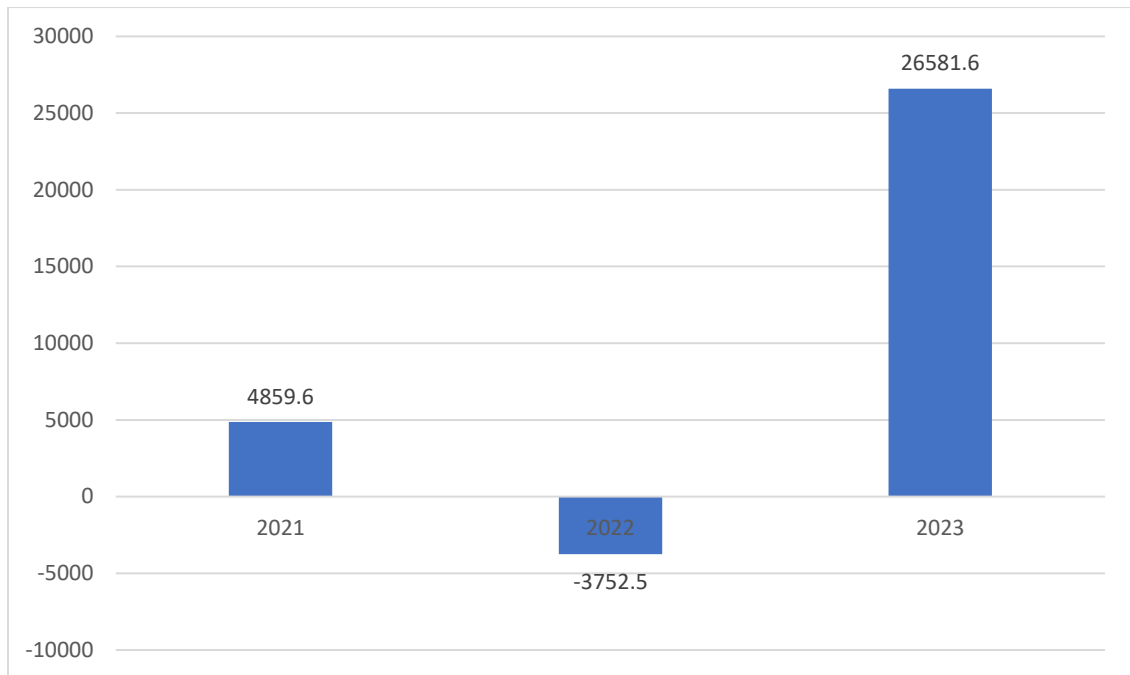

Рисунок 2.3 - Чистий прибуток, який отримували підприємства галузі за 2021-2023 роки [8]

Аналіз чистого прибутку/збитку за 2021–2023 роки показує таку динаміку, що у 2021 році сумарний чистий прибуток склав 4 859,6 млн грн., 80% компаній були прибутковими, що свідчить про стабільну роботу галузі на початку періоду. Основним джерелом прибутку стали великі підприємства, які утримували значну частку ринку.

Проте у 2022 ситуація різко погіршилася: сумарний чистий результат склав -3 752,5 млн грн. 60% компаній зазнали збитків, що зумовлено військовими діями, руйнуванням інфраструктури, зменшенням обсягів видобутку та переробки, а також логістичними проблемами. Значна частина збитків припадає на великі підприємства, які зазнали найбільших ударів через масштабні витрати на відновлення.

У 2023 році ситуація значно покращилася: сумарний чистий прибуток зріс до 26 581,6 млн грн. 80% компаній повернулися до прибутковості завдяки адаптації до нових умов, відновленню ринкових позицій та

зростанню цін на нафту і нафтопродукти. Прибуток великих підприємств став основним драйвером позитивних змін у галузі.

Після значного падіння у 2022 році, нафтопереробна галузь змогла відновити свої фінансові показники у 2023 році. Зростання чистого прибутку більш ніж у 5 разів порівняно з 2021 роком свідчить про стійкість підприємств та ефективні заходи з відновлення операційної діяльності.

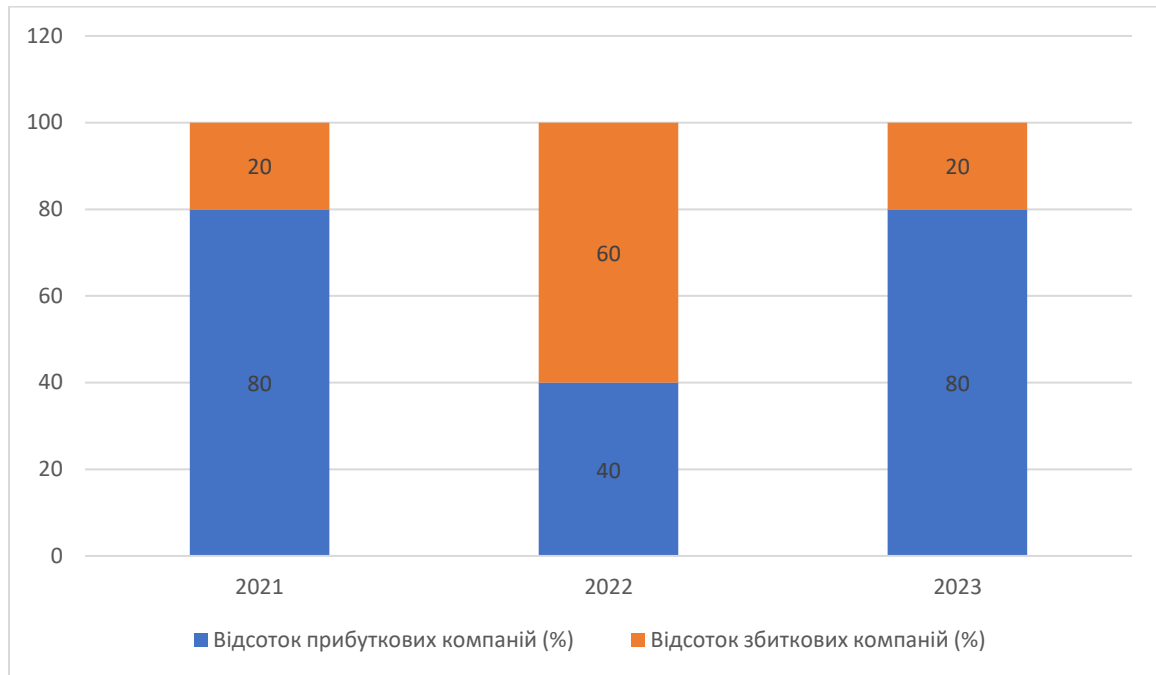

Рисунок 2.4 Відсоток компаній, які отримали чистий прибуток/чистий збиток за 2021-2023 р.р.

Нафтопереробна галузь продемонструвала високу стійкість. Після критичного 2022 року, коли більшість підприємств стали збитковими, у 2023 році галузь змогла відновити прибутковість. Це свідчить про ефективну адаптацію підприємств до нових умов, підвищення продуктивності та стабілізацію фінансових потоків.

Аналіз сучасного стану нафтопереробної галузі України показує, що її розвиток перебуває під значним впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Галузь стикається з низкою викликів, серед яких технічна застарілість підприємств, висока енергоємність виробництва, дефіцит

інвестицій та залежність від імпорту нафтопродуктів. Ці фактори негативно впливають на конкурентоспроможність українських підприємств як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку.

Важливо зазначити, що галузь потребує стратегічного підходу до вирішення своїх проблем. Диверсифікація джерел постачання сировини, розвиток внутрішнього видобутку нафти та підвищення якості продукції є перспективними напрямками, які можуть забезпечити її стабільність і зростання. Успіх у цих сферах залежить від співпраці між державою та бізнесом, а також від здатності підприємств швидко адаптуватися до змін ринкових умов.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що розвиток нафтопереробної галузі України вимагає не лише вирішення технічних та фінансових проблем, але й впровадження інноваційних підходів до управління. Перехід до сучасних технологій, ефективне управління ліквідністю та оптимізація фінансових потоків мають стати пріоритетами для галузі. Тільки системний і цілеспрямований підхід забезпечить її стабільний розвиток у коротко- та довгостроковій перспективі.

2.2 Організаційно-економічна характеристика ПАТ «Укрнафта»

Публічне акціонерне товариство «Укрнафта» є однією з найбільших нафтовидобувних компаній в Україні. Заснована з метою забезпечення енергетичних потреб держави, компанія здійснює повний цикл видобутку, переробки та реалізації нафтопродуктів, що робить її важливим учасником українського енергетичного ринку. Нижче представлено детальний розгляд ключових напрямків діяльності компанії, її управлінської структури та основних економічних показників, що дозволяють оцінити фінансовий стан ПАТ «Укрнафта» та її роль у забезпеченні енергетичної безпеки України.

Видобуток нафти та природного газу є основним напрямком діяльності ПАТ «Укрнафта». Компанія здійснює розвідку, буріння та експлуатацію нафтових і газових родовищ, розташованих переважно в західному та центральному регіонах України. Для цього підприємство використовує сучасні методи буріння та інноваційні технології, що дозволяє підтримувати стабільні обсяги видобутку. Видобута нафта та конденсат після первинної обробки надходять на власні переробні підприємства, де перетворюються на готові продукти для ринку.

Переробка нафти та газового конденсату також є важливою частиною діяльності компанії. ПАТ «Укрнафта» володіє виробничими потужностями, які дозволяють переробляти видобуту сировину у високоякісні нафтопродукти, зокрема бензини, дизельне паливо, зріджений газ та інші види продукції. Це дозволяє компанії забезпечувати внутрішній ринок стратегічно важливими енергетичними ресурсами та скорочувати потребу в імпорті палива.

Роздрібна торгівля нафтопродуктами здійснюється через власну мережу автозаправних станцій (АЗС) під брендом «Укрнафта», що забезпечує доступ до нафтопродуктів споживачам по всій території України. Мережа АЗС «Укрнафти» є однією з найрозвиненіших у країні, забезпечуючи населення та комерційні підприємства якісним паливом. Крім того, компанія надає супутні послуги, такі як продаж моторних олив та послуги технічного обслуговування транспортних засобів.

Експортно-імпортні операції також є частиною стратегії компанії. ПАТ «Укрнафта» підтримує партнерські відносини з міжнародними компаніями, що дозволяє реалізовувати частину виробленої продукції на зовнішніх ринках. Експорт нафтопродуктів дає можливість компанії розширювати свої фінансові можливості, підвищуючи рентабельність діяльності та залучаючи валютні надходження. Водночас імпорт

технологічного обладнання та матеріалів сприяє модернізації виробничих потужностей та підвищенню ефективності роботи.

Таким чином, основні напрямки діяльності ПАТ «Укрнафта» демонструють її комплексний підхід до забезпечення енергетичних потреб країни, поєднуючи видобуток, переробку та реалізацію нафтопродуктів, що забезпечує стабільний розвиток та зміцнює позиції компанії на українському та міжнародному ринках.

Регіональні підрозділи компанії відповідають за видобуток та переробку нафти і газу, здійснення бурових робіт, обслуговування родовищ та експлуатацію нафтогазової інфраструктури. Кожен регіональний підрозділ підпорядковується центральному офісу та працює за затвердженими планами, що дозволяє зберігати контроль над усіма процесами та оптимізувати використання ресурсів. Завдяки такій структурі, «Укрнафта» ефективно поєднує централізоване управління з регіональною автономією підрозділів, що сприяє оперативному вирішенню локальних питань. До складу товариства входять три основні виробничі управління з видобутку вуглеводнів:

1. Охтирканафтогаз – один із найбільших нафтогазовидобувних підрозділів.
2. Долинанафтогаз – розробка родовищ у Карпатському регіоні.
3. Надвірнанафтогаз – із переробними потужностями на Надвірнянському НПЗ.

Система управління компанією побудована з урахуванням стандартів корпоративного управління, що сприяє прозорості та підзвітності в процесі прийняття рішень. «Укрнафта» активно впроваджує принципи корпоративної соціальної відповідальності, що забезпечує сталий розвиток не лише компанії, а й територій, де вона працює, зокрема через підтримку соціальних ініціатив та екологічних програм. Пропонуємо розглянути організаційну структуру ПАТ «Укрнафта» на рис.2.5.

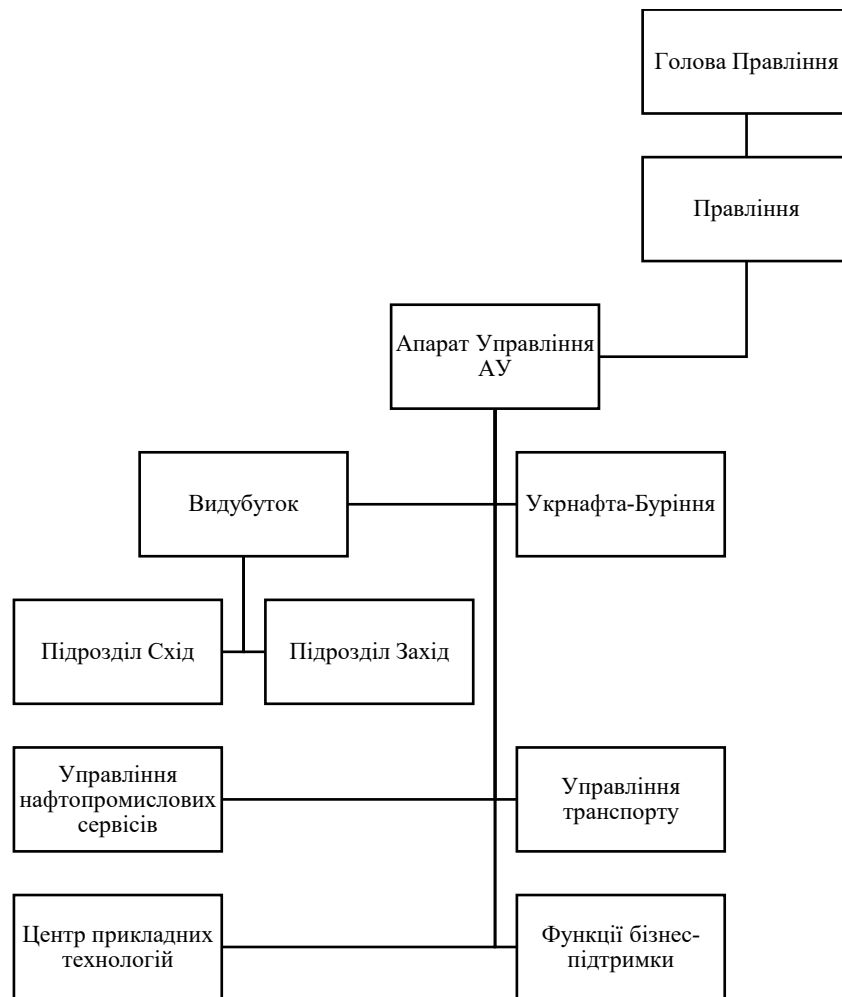

Рисунок 2.5 - Організаційна структура ПАТ «Укрнафта» [21]

Протягом 2018–2023 років ПАТ «Укрнафта» активно впроваджувало інновації та розширювало свої потужності:

1. Будівництво нових свердловин: у 2020–2023 роках було пробурено понад 15 нових свердловин із застосуванням сучасних технологій видобутку.
2. Модернізація мережі АЗС: за останні три роки компанія оновила понад 120 автозаправних станцій, впровадивши систему безконтактної оплати та екологічні технології зберігання нафтопродуктів.

3. Вихід на нові ринки: у 2021 році ПАТ «Укрнафта» розпочало експорт нафтопродуктів до Польщі та Румунії. У 2022 році додалося партнерство з ринками Угорщини та Молдови.

Компанія активно розробляє власні технології з інтенсифікації видобутку нафти та оптимізації переробки. У 2022 році ПАТ «Укрнафта» отримало 3 патенти на впровадження інноваційних технологій у видобутку нафти, зокрема:

1. Технологія багатоступеневого гідророзриву пласта для підвищення дебіту свердловин.
2. Ефективна система відновлення старих свердловин для продовження їхнього експлуатаційного ресурсу.

Компанія активно працює над мінімізацією впливу на довкілля. У 2023 році було впроваджено систему контролю викидів на основі міжнародного стандарту ISO 14001, а також технології утилізації супутнього газу, що дозволяють скоротити викиди CO₂ на 15%.

Компанія інвестує у соціально-економічний розвиток регіонів, де працює. У 2023 році компанія профінансувала будівництво нової школи у Сумській області та відновлення інфраструктури в Івано-Франківському регіоні.

ПАТ «Укрнафта» є стратегічно важливим підприємством для енергетичної системи України. Завдяки активній інноваційній діяльності, виходу на нові ринки, розширенню інфраструктури та впровадженню екологічних стандартів компанія демонструє стійке зростання та значний потенціал для подальшого розвитку.

2.3 Оцінка фінансового стану ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023рр

Фінансова оцінка діяльності ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023 роки є важливим інструментом для розуміння динаміки його економічних

показників і визначення стійкості підприємства в умовах ринкових коливань. Комплексний аналіз фінансового стану включає розгляд активів, пасивів, фінансових результатів та сукупного доходу компанії. Це дозволяє виявити сильні та слабкі сторони у фінансовій структурі «Укрнафти», оцінити її здатність до виконання зобов'язань та розглянути потенційні перспективи розвитку.

Проаналізуємо фінансово-економічну діяльність ПАТ «Укрнафта» за 2021-2023 рр. за абсолютними показниками, які характеризують склад, джерела формування майна та фінансові результати.

Таблиця 2.6 – Оцінка майна та фінансових результатів ПАТ «Укрнафта»

Показник	2021р.	2022р.	2023р.	Відхилення значень 2023р. від 2021р.		Відхилення значень 2023р. від 2022р.	
				Абсолютне	Відносне, %	Абсолютне	Відносне, %
Загальна вартість майна, тис. грн.	46 959 057	41 486 372	65 415 843	18456786	39.303	23929471	57.68
Власний капітал, тис. грн.	17 480 449	10 834 933	29 490 181	12009732	68.703	18655248	172.1768
Залучений капітал, тис. грн.	29 478 608	30 651 439	35 925 662	6447054	21.870	5274223	17.207
Оборотні активи, тис. грн.	12 951 356	14 859 744	37 399 456	24448100	188.768	22539712	151.683
Необоротні активи, тис. грн.	33 992 456	26 611 383	28 001 142	-5991314	-17.6254	1389759	5.222
Чистий дохід, тис. грн.	36 943 481	40 873 012	95 169 397	58225916	157.6082	54296385	132.841
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	18 005 894	17 278 951	44 684 808	266789	148.1676	27405857	158.608
Валовий прибуток, тис. грн.	18 937 587	23 594 061	50 484 589	31547002	166.584	26890528	113.971

Продовження таблиці 2.6

Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн.	6 043 516	-	27 586 113	21542597	356.458	-	-
Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.	2 925 653	-	29 240 388	18456786	39.303	23929471	57.680
Чистий прибуток, тис. грн.	2 430 047	-4 484 705	23 598 171	12009732	68.703	18655248	172.176

З таблиці 2.6 видно, що за показниками, які характеризують склад, джерела формування майна, ПАТ «Укрнафта» за 2021–2023 роки демонструється динаміка змін у структурі активів, доходів і фінансових результатів підприємства.

Загальна вартість майна підприємства за аналізований період зросла із 46,96 млрд грн у 2021 році до 65,42 млрд грн у 2023 році, що є свідченням відновлення інвестиційної активності та модернізації основних фондів компанії. Темп приросту цього показника у 2023 році відносно 2021 року склав 39,3%, а порівняно з 2022 роком – 57,7%. Це вказує на ефективне використання капіталу у процесі розширення активів.

Власний капітал продемонстрував позитивну динаміку, збільшившись за три роки на 68,7%, що відображає покращення фінансової стійкості підприємства. У 2023 році власний капітал склав 29,49 млрд грн проти 17,48 млрд грн у 2021 році. Позитивні зміни зумовлені отриманням значного чистого прибутку та ефективним управлінням фінансовими ресурсами.

Залучений капітал, який відображає зовнішні фінансові зобов'язання компанії, збільшився з 29,47 млрд грн у 2021 році до 35,93 млрд грн у 2023 році. Це свідчить про активне залучення позикових ресурсів для фінансування виробничих потреб, але водночас може підвищувати фінансові ризики у довгостроковій перспективі.

Чистий дохід ПАТ «Укрнафта» зріс майже у 2,6 рази: з 36,94 млрд грн у 2021 році до 95,17 млрд грн у 2023 році. Це свідчить про суттєве зростання обсягів реалізації продукції та відновлення ринкових позицій компанії після кризи 2022 року.

Собівартість реалізованої продукції також значно збільшилася, досягнувши 44,68 млрд грн у 2023 році, що на 59,6% вище рівня 2021 року. Проте зростання валового прибутку з 18,94 млрд грн до 50,48 млрд грн демонструє покращення ефективності основної діяльності та контролю над витратами.

Чистий прибуток підприємства зазнав істотних змін протягом аналізованого періоду. У 2022 році компанія зазнала збитків у розмірі 4,48 млрд грн, що пояснюється впливом військових дій та економічної нестабільності. Однак у 2023 році ПАТ «Укрнафта» досягло 23,6 млрд грн чистого прибутку, що свідчить про ефективну адаптацію до нових умов та стабілізацію фінансових потоків.

Проведемо оцінку ефективності фінансово-економічної діяльності ПАТ «Укрнафта» за показниками імовірності банкрутства. Для оцінки ризику імовірності банкрутства скористаємось моделлю імовірності банкрутства Терещенка О., за якою імовірність банкрутства визначається за формулою:

$$Z_{\text{ТЕР}} = 1,5 X_1 + 0,08X_2 + 10X_3 + 5X_4 + 0,3X_5 + 0,1X_6, \quad (2.7)$$

де X_1 - відношення грошових надходжень до зобов'язань;

X_2 - відношення валюти балансу до зобов'язань;

X_3 - відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів;

X_4 - відношення прибутку до виручки;

X_5 - відношення виробничих запасів до виручки; X_6 - відношення виручки до активів.

З таблиці 2.8 видно, що У 2022 році компанія зазнала фінансових труднощів, що підвищило ймовірність банкрутства. Проте у 2023 році ситуація суттєво покращилася завдяки зростанню прибутковості та ефективному управлінню ресурсами.

Таблиця 2.8 - Аналіз імовірності банкрутства ПАТ «Укрнафта»

Показник	Методика розрахунку	2021р.	2022р.	2023р.
Відношення грошових надходжень до зобов'язань	$\frac{\text{ф.2 р.2000}}{\text{ф.1 р.1695}}$	2.1307	1.4426	2.8369
Відношення вартості майна до зобов'язань	$\frac{\text{ф.1 р.1900}}{\text{ф.1 р.1695}}$	2.7084	1.4643	1.95
Відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів	$\frac{\text{ф.2 р.2350}}{\text{ф.1 р. 1900}}$	0.0517	-0.1081	0.3607
Відношення чистого прибутку до чистого доходу	$\frac{\text{ф.2 р.2350}}{\text{ф.2 2000}}$	0.0658	-0.1097	0.248
Відношення виробничих запасів до виручки	$\frac{\text{ф.1 р.1100}}{\text{ф.2 р.2000}}$	0.0897	0.1364	0.0904
Відношення виручки до активів	$\frac{\text{ф.2 р.2000}}{\text{ф.1 р.1900}}$	0.7867	0.9852	1.4548
Показник Терещенка	(2.7)	4.36	0.79	9.43
Імовірність банкрутства за моделлю Терещенка		відсутня	висока	відсутня

Проведемо аналіз коефіцієнтів фінансової стійкості за допомогою коефіцієнта автономії, коефіцієнта концентрації залученого капіталу,

коефіцієнта фінансового ризику, коефіцієнта забезпечення матеріальних запасів власними оборотними коштами.

Коефіцієнт автономії ПАТ «Укрнафта» розрахуємо за формулою [16]:

$$2021\text{р.}: K_{\text{авт}} = \frac{17480449}{46959057} \times 100\% = 37,22\%;$$

$$2022\text{р.}: K_{\text{авт}} = \frac{10834933}{41486372} \times 100\% = 26,12\%;$$

$$2023\text{р.}: K_{\text{авт}} = \frac{29490181}{65415843} \times 100\% = 45,08\%.$$

Коефіцієнт концентрації залученого капіталу ПАТ «Укрнафта» розрахуємо за формулою [16]:

$$2021\text{р.}: K_{\text{концЗК}} = \frac{29478608}{46959057} \times 100\% = 62,78\%;$$

$$2022\text{р.}: K_{\text{концЗК}} = \frac{30651439}{41486372} \times 100\% = 73,88\%;$$

$$2023\text{р.}: K_{\text{концЗК}} = \frac{35925662}{65415843} \times 100\% = 54,92\%.$$

Коефіцієнт фінансового ризику ПАТ «Укрнафта» розрахуємо за формулою [16]:

$$2021\text{р.}: K_{\text{фр}} = \frac{29478608}{17480449} \times 100\% = 168,64\%;$$

$$2022\text{р.}: K_{\text{фр}} = \frac{30651439}{10834933} \times 100\% = 282,91\%;$$

$$2023\text{р.}: K_{\text{фр}} = \frac{35925662}{2940181} \times 100\% = 121,85\%.$$

Коефіцієнт маневрування власного капіталу ПАТ «Укрнафта» розрахуємо за формулою [16]:

$$2021\text{р.}: K_{\text{манВК}} = \frac{17480449 - 33992456}{17480449} \times 100\% = -94,4\%;$$

$$2022\text{р.}: K_{\text{манВК}} = \frac{10834933 - 26611383}{10834933} \times 100\% = -145,65\%;$$

$$2023\text{р.}: K_{\text{манВК}} = \frac{29490181 - 28001142}{29490181} \times 100\% = 5,05\%.$$

Коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом ПАТ «Укрнафта» розрахуємо за формулою [16]:

$$2021\text{р.}: K_{\text{заБВОК}} = \frac{17480449 - 33992456}{12951356} \times 100\% = -127\%;$$

$$2022\text{р.}: K_{\text{заБВОК}} = \frac{10834933 - 26611383}{14859744} \times 100\% = -106\%;;$$

$$2023\text{р.}: K_{\text{заБВОК}} = \frac{29490181 - 28001142}{37399456} \times 100\% = 4\%;.$$

Занесено підраховані показники фінансової стійкості ПАТ «Укрнафта» до таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 – Оцінка капіталу ПАТ «Укрнафта» за показниками фінансової стійкості

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Зміна значень 2023р. порівняно із 2021р.		Зміна значень 2023р. порівняно із 2022р.	
				Абсолютна	Темп приросту, %	Абсолютна	Темп приросту, у, %
Коефіцієнт автономії	0.3722	0.2612	0.4508	0.0786	21.1177	0.1896	72.5881
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0.6278	0.7388	0.5492	-0.0786	-12.5199	-0.1896	-25.6632

Продовження таблиці 2.9

Коефіцієнт фінансового ризику	1.6864	2.8289	1.2182	-0.4682	-27.7633	-1.6107	-56.9373
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0.9446	-1.4561	0.0505	0.9951	-105.3462	1.5066	-103.4682
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними активами	-1.27	-1.06	0.04	1.31	-103.1496	1.1	-103.7736

З таблиці 2.9 ми бачемо значні зміни у структурі капіталу та рівні фінансової стійкості компанії. Коефіцієнт автономії демонструє позитивну динаміку, зрісши з 37,22% у 2021 році до 45,08% у 2023 році, що вказує на підвищення частки власного капіталу в загальній структурі активів. Одночасно коефіцієнт концентрації залученого капіталу знизився з 62,78% до 54,92%, що свідчить про скорочення залежності підприємства від позикових коштів.

Коефіцієнт фінансового ризику показує зниження ризиків для кредиторів: його значення зменшилося з 168,64% у 2021 році до 121,82% у 2023 році. Особливо помітно поліпшення коефіцієнта маневреності власного капіталу, який зріс з негативних значень -94,4% у 2021 році до позитивних 5,05% у 2023 році. Це свідчить про наявність у підприємства власного капіталу, що може використовуватися для фінансування поточної діяльності.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними активами також зазнав позитивних змін: із -1,27 у 2021 році до 0,04 у 2023 році, що є ознакою відновлення фінансової стійкості. Загалом підприємство демонструє

поступове покращення фінансових показників, зниження фінансових ризиків та підвищення ефективності використання власного капіталу, що є позитивним сигналом для подальшого розвитку компанії.

ПАТ «Укрнафта» демонструє стабільний фінансовий розвиток завдяки зростанню чистого доходу, ефективному управлінню оборотними активами та оптимізації операційної діяльності. Висока частка власного капіталу у структурі пасивів свідчить про низьку залежність від зовнішнього фінансування, що зміцнює позиції компанії на ринку та знижує ризики. Зростання фінансових результатів та сукупного доходу за аналізований період вказує на успішну реалізацію стратегічних цілей компанії та дозволяє прогнозувати її подальший розвиток і фінансову стабільність навіть в умовах економічних коливань.

2.4 Аналіз показників ліквідності ПАТ «Укрнафта»

Оцінка ліквідності є важливим елементом фінансового аналізу, оскільки вона дозволяє визначити здатність компанії своєчасно виконувати свої короткострокові зобов'язання. Ліквідність безпосередньо впливає на фінансову стійкість підприємства та його здатність підтримувати безперервність операційної діяльності. Для аналізу ліквідності ПАТ «Укрнафта» розпочнемо аналіз балансу ліквідності у табл.2.10.

Згідно з даними таблиці 2.10, динаміка активів ПАТ «Укрнафта» за 2021–2023 роки демонструє значні структурні зміни. Загальна вартість майна зросла на 79,65%, що свідчить про активне нарощення активів компанії. Найбільший приріст відзначається за активами категорії А1 (найбільш ліквідні активи), які збільшилися на 8365,62%, суттєво підвищивши свою частку в структурі на 23,78%. Це може свідчити про значне покращення управління оборотними коштами та фінансової гнучкості підприємства.

Таблиця 2.10 – Склад та динаміка активів за ліквідністю за 2021-2023 р.р.

Показник	Початок періоду		Кінець періоду		Відхилення значень кінця періоду від початку		
	тис. грн	%	тис. грн	%	Абсолютне, тис. грн	Темп приросту, %	Пункти в структурі, %
Вартість майна	40 758 428		73 223 913		32 465 485	79,65%	
зокрема:							
A1	210 178	0,52%.	17 792 861	24,30%	17 582 683	8365,62%	+23,78%
A2	8 347 072	20,48%.	11 002 298	15,03%	2 655 226	31,81%	-5,45%
A3	6 294 012	15,44%.	16 421 364	22,43%	10 127 352	160,90%	+6,99%
A4	25 907 166	63,56%	28 008 390	38,24%	2 101 224	8,11%	-25,32%

Активи A3 (середньоліквідні активи) також демонструють вагоме зростання на 160,9%, що позитивно впливає на загальну ліквідність підприємства. Натомість активи A4 (найменш ліквідні активи) показали лише незначне зростання (8,11%), при цьому їхня частка у структурі зменшилася на 25,32%. Це свідчить про зменшення концентрації капіталу в менш ліквідних формах, що може бути наслідком оптимізації структури активів.

Активи категорії A2 (високоліквідні активи) зросли помірно, лише на 31,81%, а їх частка у структурі активів знизилася на 5,45%, що може свідчити про зміну фінансової стратегії підприємства.

Отже, зростання загальної вартості активів разом із суттєвим збільшенням частки ліквідних активів свідчить про посилення фінансової стійкості ПАТ «Укрнафта» та підвищення його здатності швидко реагувати на короткострокові фінансові зобов'язання.

Таблиця 2.11 – Склад та динаміка пасивів за строком погашення зобов'язань за 2021- 2023 р.р.

Показник	Початок періоду		Кінець періоду		Відхилення значень кінця періоду від початку		
	тис. грн	%	тис. грн	%	Абсолютне, тис. грн	Темп приросту, %	Пунктів структури, %
Вартість майна	37 471 398		63 183 378		25 711 980	68,62%	
зокрема:							
31	1 071 794	2,86%	6 929 425	10,97%	5 857 631	546,53%	+8,11%
32	6 440 117	17,19%	22 890 849	36,23%	16 450 732	255,44%	+19,04%
33	17 542 744	46,82%	3 872 923	6,13%	-13 669 821	-77,92%	-40,69%
34	12 416 743	33,14%	29 490 181	46,67%	17 073 438	137,50%	+13,53%

Динаміка пасивів ПАТ «Укрнафта» за 2021–2023 роки свідчить про зростання зобов'язань на 68,62% і суттєві зміни в структурі. Коротко- та середньострокові зобов'язання (31 і 32) значно зросли, підвищивши свою частку на 8,11% і 19,04% відповідно, що вказує на активне використання цих джерел фінансування. Водночас довгострокові зобов'язання (33) скоротилися на 77,92%, тоді як власний капітал (34) зріс на 137,5%, посиливши фінансову стійкість. Ці зміни відображають переорієнтацію компанії на більш гнучкі фінансові інструменти та зміцнення капіталу.

Таблиця 2.12 – Аналіз ліквідності балансу підприємства за 2021- 2023 р.р.

Актив	Значення, тис. грн.		Пасив	Значення, тис. грн		Платіжні засоби: надлишок (+) або нестача (-)	
	Початок періоду	Кінець періоду		Початок періоду	Кінець періоду	Початок періоду	Кінець періоду
A1	210 178	17 792 861	31	1 071 794	6 929 425	-861 616	10 863 436
A2	8 347 072	11 002 298	32	6 440 117	22 890 849	1 906 955	-11 888 551
A3	6 294 012	16 421 364	33	17 542 744	3 872 923	-11 248 732	12 548 441

Продовження таблиці 2.12

A4	25 907 166	28 008 390	34	12 416 743	29 490 181	13 490 423	-1 481 791
----	---------------	---------------	----	------------	------------	------------	------------

На початок періоду баланс підприємства виявився недостатньо ліквідним, оскільки три з чотирьох умов ліквідності не були виконані. Це свідчить про значну нестачу платіжних засобів у найбільш ліквідних групах активів. Найбільш проблемною виявилася третя група ($A3 < 33$), де нестача активів склала 11 248 732 тис. грн. Лише друга умова ($A2 \geq 32$) була дотримана, демонструючи позитивну ситуацію з короткостроковими зобов'язаннями. Щодо мінімальної умови фінансової стійкості ($A4 \leq 34$), її недотримання також вказує на відсутність достатніх власних оборотних активів, що послаблювало фінансову стійкість підприємства.

На кінець періоду ситуація значно покращилася. Виконання трьох із чотирьох умов ліквідності ($A1 \geq 31$, $A3 \geq 33$, $A4 \leq 34$) свідчить про відчутний прогрес у забезпеченні платоспроможності підприємства. Найбільше покращення спостерігається у групі найбільш строкових зобов'язань ($A1 \geq 31$), де надлишок активів склав 10 863 436 тис. грн. Мінімальна умова фінансової стійкості також була дотримана, вказуючи на наявність достатнього рівня власних оборотних активів.

Однак друга група ($A2 < 32$) залишається проблемною, оскільки короткострокові зобов'язання перевищують активи на 11 888 551 тис. грн. Це свідчить про потребу в оптимізації управління короткостроковими зобов'язаннями для подальшого покращення ліквідності.

Для забезпечення стабільного фінансового стану підприємству необхідно:

1. Посилити контроль за найбільш строковими зобов'язаннями, щоб уникнути нестачі платіжних засобів на початку періоду.

2. Вжити заходів для скорочення короткострокових зобов'язань і підвищення обсягу швидко реалізованих активів, що дозволить виконати умову $A2 \geq 32$.
3. Продовжити роботу над збереженням позитивної динаміки у виконанні умов ліквідності третьої та четвертої групи, що є важливим для підтримання фінансової стійкості.

Загалом, на кінець періоду підприємство демонструє помітний прогрес у покращенні ліквідності балансу, проте існує простір для вдосконалення, особливо у сфері короткострокових зобов'язань.

Перейдемо до розрахунку коефіцієнтів ліквідності підприємства: покриття, швидкої ліквідності та абсолютної ліквідності.

Коефіцієнт покриття ПАТ «Укрнафта» розрахуємо за формулою 1.4:

$$2021\text{р.: } K_{\Pi} = \frac{12951357}{17338432} = 0,747;$$

$$2022\text{р.: } K_{\Pi} = \frac{14859744}{28332053} = 0,524;$$

$$2023\text{р.: } K_{\Pi} = \frac{37399456}{33547285} = 1,115.$$

Коефіцієнт швидкої ліквідності ПАТ «Укрнафта» розрахуємо за формулою 1.5:

$$2021\text{р.: } K_{\text{ШВ}} = \frac{12951357 - 3314322}{17338432} = 0,556;$$

$$2022\text{р.: } K_{\text{ШВ}} = \frac{14859744 - 5574922}{28332053} = 0,3277;$$

$$2023\text{р.: } K_{\text{ШВ}} = \frac{37399456 - 8602049}{33547285} = 0,858.$$

Коефіцієнт абсолютної ліквідності ПАТ «Укрнафта» розрахуємо за формулою 1.6:

$$2021\text{р.}: \text{Кабс} = \frac{3656054}{17338432} = 0,2109;$$

$$2022\text{р.}: \text{Кабс} = \frac{830657}{28332053} = 0,029;$$

$$2023\text{р.}: \text{Кабс} = \frac{17792861}{33547285} = 0,53.$$

Таблиця 2.13 - Аналіз показників, які характеризують ліквідність підприємства у 2021-2023 р.р.

Показник	2021р.	2022р.	2023р.	Темп приросту 2023р. від 2021р.	Темп приросту 2023р. від 2022р
Коефіцієнт покриття	0,747	0,54448	1, 1148	49.26%	112.79%
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,556	0,3277	0,858	54.32%	161.59%
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2109	0,029	0,53	151.3%	1727.59%

Коефіцієнт покриття демонструє позитивну динаміку. У 2021 році він становив 0,747, що свідчило про недостатню здатність підприємства покривати свої поточні зобов'язання за рахунок оборотних активів. У 2022 році показник навіть знизився до 0,524, що посилює ризики ліквідності. Проте у 2023 році коефіцієнт суттєво зріс до 1,115, перевищивши нормативне значення 1,0. Темп приросту цього показника у 2023 році відносно 2021 року склав 49,27%, а у порівнянні з 2022 роком — 112,97%. Це свідчить про значне покращення управління оборотним капіталом та здатність підприємства забезпечувати погашення своїх поточних зобов'язань.

Коефіцієнт швидкої ліквідності, який враховує високоліквідні активи (без запасів), також демонструє зростання після падіння у 2022 році. У 2021 році значення коефіцієнта складало 0,556, у 2022 році воно знизилося до 0,328, що вказувало на значні проблеми з оперативною ліквідністю. У 2023 році показник зріс до 0,858, що є значним покращенням, але все ще не досягає нормативного значення 1,0. Темп приросту за період 2021–2023 років склав 54,32%, а у порівнянні з 2022 роком — 161,89%. Це вказує на покращення фінансового управління короткостроковими активами.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності, що відображає частку найбільш ліквідних активів (грошових коштів) у поточних зобов'язаннях, мав найнижчі значення серед усіх коефіцієнтів. У 2021 році він складав 0,2109, у 2022 році різко знизився до 0,029, що свідчило про критичний дефіцит грошових коштів для негайного покриття зобов'язань. Проте у 2023 році коефіцієнт підвищився до 0,53, що є позитивним сигналом. Темп приросту за три роки становив 151,25%, а порівняно з 2022 роком — 1728,14%. Зростання цього показника вказує на покращення грошових потоків підприємства та відновлення фінансової гнучкості.

Узагальнюючи проведений аналіз, можна відзначити, що динаміка показників ліквідності ПАТ «Укрнафта» свідчить про суттєві коливання фінансового стану підприємства. Особливо помітним є як різке зниження у 2022 році, так і значне покращення у 2023 році. Це свідчить про вплив низки внутрішніх і зовнішніх чинників, які визначають здатність підприємства покривати свої короткострокові зобов'язання.

Йдучи далі, почнемо факторний аналіз зміни коефіцієнтів покриття, щоб визначити основні причини таких змін та їхній вплив на фінансову стійкість підприємства. Для реалізації цього аналізу необхідно розрахувати додаткові показники, які дозволяють детальніше оцінити внесок кожного фактору

Таблиця 2.14 – Алгоритм розрахунку додаткових фінансових показників діяльності підприємства за 2022-2023 р.р.

Показник	Формула розрахунку			Нормативне значення
	Алгоритм розрахунку	За даними фінансової звітності 2022 р.	За даними фінансової звітності 2023 р	
	2. Аналіз ліквідності підприємства			
Коефіцієнт покриття початок/кінець періоду	Оборотні активи	14 859 744	37 399 456	0,5244/1,1148
	Поточні зобов’язання	28 332 053	33 547 285	
Коефіцієнт покриття за умови активів на початок періоду та поточних пасивів на кінець періоду	$K_{п/к} = \frac{ОАп}{ПЗк}$	$\frac{14\,859\,744}{33\,547\,285}$		0,4429
Коефіцієнт частки участі фактора а, який враховує частку зміни коефіцієнта покриття за рахунок зміни оборотних активів	$a = \frac{K_{пк} - K_{п/к}}{ОАк - ОАп}$	$\frac{1,1148-0,4429}{37\,399\,456-14\,859\,744}$		$2,981e^{-8}$
Коефіцієнт частки участі фактора б, який враховує частку зміни коефіцієнта покриття за рахунок зміни поточних зобов'язань	$b = \frac{K_{п/к} - K_{пп}}{ПЗк - ПЗп}$	$\frac{0,4429-0,5244}{33\,547\,285-28\,332\,053}$		$-1,563e^{-8}$

Прорахувавши потрібні допоміжні коефіцієнти за період 2022-2023 р.р., ми можемо переходити до основної частини розрахунків факторного аналізу на табл. 2.15.

На основі проведеного факторного аналізу змін коефіцієнта покриття підприємства можна зробити наступні висновки. Загальна зміна коефіцієнта

покриття становить 0,587. Основними факторами, що вплинули на цей показник, є зміни в оборотних активах та поточних зобов'язаннях підприємства

Таблиця 2.15 - Факторний аналіз зміни коефіцієнта покриття за 2022-2023 р.р

Фактор	Методика розрахунку	Рівень впливу
Загальна зміна коефіцієнта покриття	$K_{пк} - K_{пп}$	0,587
зокрема за рахунок зміни :		
- оборотних активів	$(OA_k - OA_{п})X_a$	0,6719
з них:		
- запасів	$(З_k - З_{п})X_a$	0,09
- поточних біологічних активів	$(ПБА_k - ПБА_{п})X_a$	0
- дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги	$(ДЗ_{Тк} - ДЗ_{Тп})X_a$	0,0714
- дебіторської заборгованості за розрахунками	$(ДЗ_{рк} - ДЗ_{рп})X_a$	-0,0348
- іншої поточної дебіторської заборгованості	$(ІДЗ_k - ІДЗ_{п})X_a$	0,01561
- поточних фінансових інвестицій	$(ПФІ_k - ПФІ_{п})X_a$	0
- грошових коштів та їх еквівалентів	$(ГК_k - ГК_{п})X_a$	0,5056
- витрат майбутніх періодів	$(ВМП_k - ВМП_{п})X_a$	0
- інших оборотних активів	$(IOA_k - IOA_{п})X_a$	0,0108
- поточних зобов'язань і забезпечень	$(ПЗЗ_k - ПЗЗ_{п})X_b$	-0,0815
з них:		
- короткострокових кредитів банків	$(КК_k - КК_{п})X_b$	0
- поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями	$(ПЗДЗ_k - ПЗДЗ_{п})X_b$	0
- кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги	$(КЗ_k - КЗ_{п})X_b$	-0,0353
- кредиторської заборгованості за розрахунками	$(КР_k - КР_{п})X_b$	-0,0765
- поточних забезпечень	$(ПЗ_k - ПЗ_{п})X_b$	-0,048
- доходів майбутніх періодів	$(ДМП_k - ДМП_{п})X_b$	0
- інших поточних зобов'язань	$(ІПЗ_k - ІПЗ_{п})X_b$	0,0793

Значний позитивний вплив на коефіцієнт покриття спричинило зростання оборотних активів, що збільшили коефіцієнт на 0,6719. Серед компонентів оборотних активів найсуттєвіший внесок у покращення показника внесло зростання грошових коштів та їх еквівалентів (+0,5056).

Це свідчить про поліпшення ліквідності підприємства завдяки збільшенню грошових резервів.

Збільшення запасів (+0,09) та дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги (+0,0714) також позитивно вплинули на показник, однак варто звернути увагу на необхідність управління цими активами, щоб уникнути ризиків їхньої неплатоспроможності або надмірної замороженості капіталу.

Негативний вплив спостерігався через зменшення дебіторської заборгованості за розрахунками (-0,0348), а також збільшення короткострокових зобов'язань, зокрема кредиторської заборгованості за розрахунками (-0,0765). Це свідчить про посилення боргового навантаження, яке може створювати фінансові труднощі у майбутньому.

Що стосується поточних зобов'язань, їхнє зростання на -0,0815 загалом зменшило коефіцієнт покриття. Зокрема, негативний вплив мали збільшення кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги (-0,0353) і поточних забезпечень (-0,048). Це може свідчити про певні труднощі з управлінням короткостроковими фінансовими зобов'язаннями.

Для покращення фінансової стійкості підприємству слід приділити увагу оптимізації структури оборотних активів, забезпечуючи раціональний баланс між запасами, дебіторською заборгованістю та грошовими коштами. Важливим кроком є активне управління дебіторською заборгованістю для мінімізації ризику її неповернення.

Окрім цього, слід зосередитися на зниженні боргового навантаження, особливо за рахунок кредиторської заборгованості. Важливо укріплювати відносини з постачальниками та кредиторами, щоб уникнути додаткових витрат, пов'язаних із простроченням платежів або штрафами.

Дослідження показало, що підприємство перебуває в умовах неоднозначної фінансової стабільності. З одного боку, позитивні зміни в оборотних активах, зокрема збільшення грошових коштів та їх еквівалентів,

свідчать про зростання ліквідності та здатність покривати поточні зобов'язання. Проте негативний вплив на ліквідність спричиняє зростання короткострокових зобов'язань, зокрема кредиторської заборгованості, що свідчить про залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Факторний аналіз деталізував основні елементи, які впливають на зміну коефіцієнтів ліквідності, підтвердивши, що управління дебіторською заборгованістю та кредиторськими зобов'язаннями залишається ключовим викликом для підприємства. Зростання запасів і дебіторської заборгованості має бути збалансованим, щоб уникнути надмірного замороження коштів у активах.

Аналіз ліквідності балансу виявив, що підприємство має достатньо ресурсів для виконання короткострокових зобов'язань, проте зростаюче боргове навантаження потребує підвищеної уваги до управління зобов'язаннями.

Підприємству необхідно посилити контроль за оборотними активами та поточними зобов'язаннями, зокрема вдосконалити управління дебіторською і кредиторською заборгованістю. Також слід звернути увагу на підтримку високого рівня грошових коштів для забезпечення стабільності ліквідності. Це дозволить підвищити фінансову стійкість підприємства та мінімізувати ризики, пов'язані з нестачею ліквідності у короткостроковій перспективі.

Висновок до другого розділу

Аналіз діяльності ПАТ «Укрнафта» в межах другого розділу дозволив отримати повне уявлення про поточний стан компанії, її фінансові показники, ефективність управління активами та ліквідністю. Розглянуті аспекти стали основою для визначення ключових проблем і перспектив

розвитку підприємства в сучасних умовах економічної нестабільності та ринкових змін.

У підрозділі 2.1 було здійснено аналіз сучасного стану та перспектив розвитку нафтопереробної галузі України. Зокрема, було визначено, що ця галузь перебуває у складній ситуації через низку зовнішніх та внутрішніх чинників, включаючи геополітичну нестабільність, економічний тиск, залежність від імпорту нафтопродуктів та високий рівень конкуренції.

У підрозділі 2.2, що присвячений організаційно-економічній характеристиці підприємства, було проведено глибокий аналіз структури компанії, її управлінської системи та основних напрямків діяльності. Було встановлено, що ПАТ «Укрнафта» має складну корпоративну структуру з чітким поділом функцій між підрозділами, що забезпечує ефективне управління виробничими процесами.

У підрозділі 2.3, присвяченому оцінці фінансового стану ПАТ «Укрнафта» за 2021–2023 роки, було проведено детальний аналіз основних фінансових показників. Динаміка показників свідчить про поступове зростання ключових фінансових параметрів, що відображає успішність стратегічних ініціатив компанії.

У підрозділі 2.4 проведено аналіз показників ліквідності ПАТ «Укрнафта» для оцінки здатності підприємства своєчасно виконувати короткострокові зобов'язання. Аналіз коефіцієнтів покриття, швидкої та абсолютної ліквідності підтвердив стабільний фінансовий стан підприємства.

Факторний аналіз коефіцієнта покриття показав позитивний вплив зростання оборотних активів, особливо грошових коштів. Однак збільшення короткострокових зобов'язань, зокрема кредиторської заборгованості, вимагає посилення контролю для підтримки стабільності ліквідності у майбутньому.

Отже, результати аналізу свідчать про загальну фінансову стійкість ПАТ «Укрнафта». Однак для подальшого вдосконалення управління ліквідністю доцільно зосередитися на оптимізації структури оборотних активів та зобов'язань, що дозволить мінімізувати ризики і забезпечити ще більш стабільний розвиток підприємства.

З ПРОПОЗИЦІЙ ТА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ НАФТОВОЇ ГАЛУЗІ

3.1 Пропозиції щодо вдосконалення управління ліквідністю підприємства

Ефективне управління ліквідністю є однією з ключових умов забезпечення стабільного функціонування та фінансової стійкості підприємств нафтопереробної галузі. Постійна волатильність ринків енергоресурсів, коливання цін на нафту та нафтопродукти, а також високий рівень конкуренції обумовлюють необхідність впровадження сучасних інструментів та підходів до управління грошовими потоками, що дозволять мінімізувати ризики дефіциту ліквідності.

У контексті діяльності ПАТ «Укрнафта», яке функціонує у складних економічних умовах, проблема ліквідності є особливо актуальною. Аналіз фінансового стану компанії за попередні роки свідчить про низький рівень оборотності дебіторської заборгованості та значну залежність від зовнішніх джерел фінансування. У зв'язку з цим важливим напрямом удосконалення управління ліквідністю є підвищення ефективності управління оборотним капіталом.

Одним із перспективних інструментів вирішення цієї проблеми є використання факторингу як механізму прискорення обігу дебіторської заборгованості. Факторинг дозволяє підприємству оперативно отримувати грошові кошти, необхідні для забезпечення поточної діяльності, без залучення додаткових кредитних ресурсів. Це є особливо важливим у випадку з компаніями нафтопереробної галузі, які мають тривалий операційний цикл і значну частку дебіторської заборгованості у структурі оборотних активів.

Факторинг — це фінансова операція, за допомогою якої підприємство може оперативно перетворити свою дебіторську заборгованість на грошові кошти, передаючи її спеціалізованій фінансовій установі, відомій як фактор. Економічна суть факторингу полягає в тому, що компанія продає свої права на отримання платежів за відвантажені товари чи надані послуги, отримуючи від фактору авансовий платіж. Це дозволяє уникнути затримок у грошових потоках, покращити оборотність капіталу та забезпечити стабільність фінансування операційної діяльності.

Особливості роботи факторингу:

1. Передача дебіторської заборгованості:
 - Компанія укладає угоду з факторинговою установою, яка бере на себе обов'язок погашення дебіторської заборгованості клієнтів.
2. Отримання авансових коштів:
 - Після передачі рахунків-фактур компанія отримує до 70–90% їхньої вартості негайно, а решту — після погашення боргу покупцем.
3. Зменшення фінансових ризиків:
 - Факторинг може включати послуги страхування кредитних ризиків, якщо покупець не виконує свої зобов'язання.

Факторинг є поширеним фінансовим інструментом, який великі міжнародні компанії використовують для покращення ліквідності та управління дебіторською заборгованістю. Хоча конкретні умови факторингових угод часто є конфіденційними, існують загальні практики та приклади, що демонструють ефективність цього інструменту.

Приклади використання факторингу великими компаніями:

1. «Дженерал Електрік» :
 - ДЕ активно використовувала факторинг через свою фінансову підрозділ «ДЕ капітал» для управління дебіторською заборгованістю та забезпечення стабільного грошового потоку.

2. «Siemens»:

- Siemens застосовує факторинг для оптимізації оборотного капіталу, що дозволяє компанії зосередитися на основній діяльності, делегуючи управління дебіторською заборгованістю фінансовим установам.

3. «Philips»:

- «Philips» використовує факторингові послуги для зменшення кредитних ризиків та покращення фінансової гнучкості, особливо на міжнародних ринках.

Переваги факторингу для великих компаній:

1. Покращення ліквідності: Негайне отримання коштів за рахунками-фактурами покращує грошовий потік.
2. Зниження кредитних ризиків: Передача ризику неплатежу факторинговій компанії.
3. Оптимізація управління дебіторською заборгованістю: Делегування збору платежів та обліку спеціалізованим установам.
4. Можливість надання клієнтам більш гнучких умов оплати: Це підвищує конкурентоспроможність на ринку.

Розпочнемо з розрахунку коефіцієнту обіговості дебіторської заборгованості за формулою :

$$CP = \frac{CD3}{CD} \times 365, \quad (3.1)$$

де CP - коефіцієнт обіговості дебіторської заборгованості,

CD3 – середня дебіторська заборгованість,

CD – чистий дохід від реалізації.

$$2021p.: CP = \frac{(6\,153\,093 + 4\,521\,601) \div 2}{36943481} \times 365 = 52,73 \text{ дні};$$

$$2022\text{р.: } CP = \frac{(4\,521\,601 + 2\,899\,344) \div 2}{40873012} \times 365 = 33,13 \text{ дні};$$

$$2023\text{р.: } CP = \frac{(2\,899,44 + 5\,297\,126) \div 2}{95169397} \times 365 = 15,72 \text{ дні}.$$

Розрахунок середнього періоду інкасації дебіторської заборгованості (DSO) за 2021-2023 роки виявив наступні тенденції. У 2021 році середній період інкасації становив 52,73 дня, що свідчить про значну затримку у надходженні коштів від дебіторів. У 2022 році цей показник скоротився до 33,13 днів, демонструючи певний прогрес у зменшенні термінів оплати. Проте у 2023 році DSO досяг найнижчого рівня — 15,72 дня, що свідчить про суттєве прискорення обігу дебіторської заборгованості завдяки вдосконаленню управлінських рішень.

Однак, незважаючи на позитивну динаміку, навіть поточні показники можуть бути оптимізовані. Додаткове скорочення термінів інкасації дебіторської заборгованості дозволить зменшити ризик виникнення касових розривів та покращити загальну ліквідність підприємства. Одним із перспективних інструментів для досягнення цієї мети є факторинг — механізм, який дозволяє підприємству швидко отримувати кошти від дебіторської заборгованості, делегуючи її інкасацію фінансовим установам.

Далі буде проведено аналіз умов факторингових послуг на ринку України, їх переваг та економічного ефекту від впровадження даного механізму у діяльність ПАТ «Укрнафта».

Таблиця 3.2 – умови факторингових послуг на ринку України

Фінансова установа	Процентна ставка	Ліміт факторингу	Авансовий платіж	Термін дії
ПУМБ	Індивідуальна (до 12% річних)	Від обсягу поставок	До 80% від суми поставки	До 18 місяців з пролонгацією

Продовження таблиці 3.2

ОТП Банк	Від 16,5% річних	Від 4 млн грн	До 80% від суми поставки	1-3 роки
Банк 'Південний'	Індивідуальна	Індивідуальний	До 80% податкових накладних з ПДВ	Відповідно до договору поставки
Державна програма 'Доступний факторинг'	До 13% річних	Індивідуальний	Індивідуальний	Залежно від умов програми

Вибір факторингових послуг від ПУМБ обумовлений пропозицією найбільш вигідних умов на старті, які включають конкурентну процентну ставку 12% річних і аванс у розмірі 80% суми дебіторської заборгованості. Крім того, гнучкість умов співпраці дозволяє адаптувати фінансування до поточних потреб підприємства та забезпечити можливість покращення умов у довгостроковій перспективі. Такі характеристики роблять факторинг від ПУМБ оптимальним вибором для ПАТ «Укрнафта» з точки зору підвищення ліквідності, мінімізації ризиків і забезпечення стійкого фінансового стану.

Продовжуючи розбір ідеї факторингу пропонується перейти до розрахунку економічної ефективності впровадження факторингових послуг на фінансову ліквідність підприємства ПАТ «Укрнафта».

Авансовий платіж визначається як частка середньої дебіторської заборгованості, що покривається факторинговою компанією. У нашому випадку використовується ставка авансу 80%. Формула розрахунку:

$$A_{\text{п}} = C_{\text{ДЗ}} \times K_{\text{ф}}, \quad (3.3)$$

де $A_{\text{п}}$ – авансовий платіж,

$K_{\text{ф}}$ – коефіцієнт авансу факторингу.

$$2021\text{р.}: A_{\text{п}} = 5\,337\,347 \times 0,8 = 4\,269\,878 \text{ тис.грн.};$$

$$2022\text{р.}: A_{\text{п}} = 3\,710\,472.5 \times 0.8 = 2\,968\,378 \text{ тис.грн.};$$

$$2023\text{р.}: A_{\text{п}} = 4\,098\,235 \times 0.8 = 3\,278\,588 \text{ тис.грн..}$$

Ці авансові платежі показують, скільки коштів компанія могла б отримати одразу після передачі дебіторської заборгованості факторинговій компанії

Вартість факторингових послуг розраховується за формулою, яка враховує процентну ставку факторингу, середню дебіторську заборгованість та коефіцієнт обіговості дебіторської заборгованості (3.1):

$$ВФ = СДЗ \times Сф \times \frac{CP}{365} \quad (3.4)$$

де ВФ – вартість факторингу,

Сф – ставка факторингу, %.

$$2021\text{р.}: ВФ = 5\,337\,347 \times 0.12 \times \frac{52.73}{365} = 92\,528 \text{ тис.грн.};$$

$$2022\text{р.}: ВФ = 3\,710\,472.5 \times 0.12 \times \frac{33.13}{365} = 40\,415 \text{ тис.грн.};$$

$$2023\text{р.}: ВФ = 4\,098\,235 \times 0.12 \times \frac{15.72}{365} = 21\,181 \text{ тис.грн..}$$

Ці розрахунки показують витрати, які компанія несе на оплату факторингових послуг за кожен рік.

Чистий додатковий грошовий потік визначається як різниця між авансовим платежем, отриманим від факторингової компанії, та вартістю факторингових послуг. Формула:

$$\text{ДГП} = \text{АП} - \text{ВФ}, \quad (3.5)$$

де ДГП – додатковий грошовий потік.

2021р.: ДГП= 4 269 878 – 92 528= 4 177 350 тис.грн.;

2022р.: ДГП= 2 968 378 – 40 415= 2 927 963 тис.грн.;

2023р.: ДГП= 3 278 588 – 21 181= 3 257 407 тис.грн..

Ці результати показують, скільки додаткових коштів компанія отримає для фінансування операційної діяльності після покриття витрат на факторинг.

Тепер, пропонується створити таблицю 3.6 узагальнюючу усі результати розрахунків ефективності факторингу для підприємства ПАТ «Укрнафта» на основі історичних показників за період з 2021-2023 р.р.

Таблиця 3.6 - Результати розрахунків ефективності факторингу для підприємства ПАТ «Укрнафта» на основі історичних показників за період з 2021-2023 р.р.

Показник	2021	2022	2023
Середня дебіторська заборгованість (тис. грн)	5337347.0	3710472.5	4098235.0

Продовження таблиці 3.6

коефіцієнт обіговості дебіторської заборгованості (днів)	52.73	33.13	15.72
Авансовий платіж (тис. грн)	4269877.6	2968378.0	3278588.0
Вартість факторингу (тис. грн)	92527.66	40414.67	21180.58
Чистий додатковий грошовий потік (тис. грн)	4177349.94	2927963.33	3257407.42

Розрахунки показали, що впровадження факторингових послуг з авансовим платежем у розмірі 80% від дебіторської заборгованості та ставкою 12% річних є вигідним рішенням для ПАТ «Укрнафта» у 2021-2023 роках.

Завдяки факторингу компанія отримує доступ до значних коштів на початкових етапах, що дозволяє оперативно фінансувати поточну діяльність, зокрема покривати операційні витрати, розраховуватися з постачальниками та виплачувати заробітну плату.

У середньому, чистий додатковий грошовий потік за кожен рік склав понад 3,121,573 тис.грн, що є суттєвим покращенням для оборотного капіталу. Скорочення часу очікування надходження коштів від дебіторів дозволяє уникнути затримок у фінансуванні операцій та знижує потребу в короткострокових кредитах. Вартість факторингових послуг є незначною порівняно з обсягом авансових платежів. Наприклад, у 2021 році вартість факторингу становила лише 2.17% від отриманого авансу.

Факторинг дозволяє компанії працювати з гнучкими умовами фінансування, що може бути адаптоване до змін у динаміці дебіторської заборгованості та ринкових умов.

За період 2021-2023 років компанія могла б отримати сумарно понад 10,362,720 тис.грн чистого додаткового грошового потоку, що підвищує її фінансову стабільність та конкурентоспроможність.

Ці результати підтверджують, що використання факторингових послуг є доцільним з економічної точки зору для покращення ліквідності підприємства та дозволяє ПАТ «Укрнафта» бути більш гнучкою на протязі усього звітного року.

3.2 Напрямки покращення стану управління процесом фінансового планування

Сучасний нафтовий ринок функціонує в умовах глибинної невизначеності та нестабільності, що зумовлена комплексом економічних, політичних та технологічних чинників. Зростання глобальної конкуренції за ресурси, зміни в енергетичній політиці провідних держав, формування нових логістичних ланцюгів та стрімкий розвиток відновлюваної енергетики перетворили традиційний нафтовий бізнес на поле стратегічних викликів. У цьому контексті ключовим завданням стає не лише опанування ринкових сигналів у реальному часі, а й формування довгострокових підходів до фінансового планування та управління ризиками.

Для компаній, які працюють у нафтовидобувній галузі, нестабільність цін та труднощі з прогнозуванням майбутніх тенденцій є серйозними проблемами. Висока чутливість до світових котирувань нафти, валютних коливань, геополітичних факторів та технологічних зрушень ускладнює прийняття ефективних управлінських рішень. Короткі цикли ринкових коливань нерідко заважають довгостроковому плануванню, а класичні

методи прогнозування, що базуються на екстраполяції минулих трендів, не завжди дають змогу адекватно врахувати чинники майбутньої невизначеності.

На тлі таких викликів фінансове планування стає одним із найкритичніших аспектів корпоративного менеджменту. Це не просто розрахунок майбутніх доходів та витрат, а комплексний процес, що включає визначення інвестиційних пріоритетів, оцінку потенційних ризиків і формування адаптивних стратегій реагування. Висока точність і гнучкість фінансових моделей здатні збільшити стійкість бізнесу, забезпечити ефективнішу алокацію ресурсів та допомогти уникнути непотрібних втрат.

Для «Укрнафти», як найбільшої нафтовидобувної компанії України, тематика покращення механізмів фінансового планування є особливо важливою. Наявність значної долі державного капіталу, вплив внутрішніх регуляторних змін, залежність від коливань попиту та пропозиції на міжнародних ринках – усе це формує складне середовище, в якому традиційні підходи до планування стають недостатньо гнучкими та надійними.

Одним із можливих шляхів підвищення стабільності фінансового планування є впровадження сценарного підходу та хеджування цінових ризиків. Сценарне планування дає змогу подивитися на майбутнє не як на один-єдиний лінійний прогноз, а як на низку можливих варіантів розвитку подій. Кожен сценарій може включати різні припущення щодо динаміки цін, технологічних інновацій, зміни нормативно-правового поля чи геополітичної кон'юнктури. Хеджування — це фінансова стратегія, спрямована на зниження ризиків, пов'язаних із коливанням цін на ринку.

Для нафтових компаній, таких як ПАТ «Укрнафта», це може означати використання фінансових інструментів для фіксації ціни на нафту, що дозволяє зменшити невизначеність у доходах та фінансових потоках.

Основні інструменти хеджування включають:

1. Ф'ючерси — стандартизовані контракти на купівлю/продаж нафти за фіксованою ціною у майбутньому.
2. Форварди — індивідуально укладені угоди, що дозволяють фіксувати ціни на видобуту нафту.
3. Опціони — право (але не обов'язок) продати чи купити нафту за заздалегідь визначеною ціною.
4. Свопи — обмін фінансовими потоками, наприклад, фіксованою ціною на нафту за змінну.

Такий підхід допомагає сформувати набір орієнтирів і заздалегідь підготуватися до різних варіантів перебігу подій, уникнувши шоккових реакцій.

Рисунок 3.7 - Етапи роботи хеджування

На підставі аналізу відкритих джерел, зокрема статутних документів та фінансових звітів ПАТ «Укрнафта» за 2017–2020 роки, можна зробити висновок, що компанія послідовно відмовлялася від впровадження інструментів хеджування у своїй фінансово-економічній діяльності. Така політика, ймовірно, була зумовлена прагненням мінімізувати витрати на впровадження складних фінансових механізмів, які потребують високого рівня підготовки фахівців, а також через концентрацію основного збуту на внутрішньому ринку.

На основі аналізу фінансової звітності ПАТ «Укрнафта» за 2021–2023 роки, у звітах відсутні явні згадки про доходи чи витрати, пов'язані із використанням інструментів хеджування, таких як ф'ючерси, форварди чи опціони.

Ключові спостереження:

1. Фінансові доходи та витрати:

- В категорії "Інші фінансові доходи" та "Фінансові витрати" немає вказівок на операції з деривативами.
- Немає відображення прибутків чи збитків від зміни вартості похідних фінансових інструментів.

2. Примітки до звітності:

- У примітках до звітності (якщо вони були надані) могли б бути додаткові вказівки про політику хеджування, але у цьому документі таких згадок не виявлено.

3. Кореляція доходів із ринковими умовами:

- Доходи підприємства, ймовірно, чутливо залежать від змін ринкових цін на нафту та газ, що також може свідчити про відсутність фіксації цін через хеджування.

Однак, відсутність хеджування як інструменту управління ризиками могла значно підвищити чутливість до коливань світових цін на нафту та газ, особливо в умовах глобальних економічних і геополітичних криз, що

спостерігались в цей період. Такий підхід знижував передбачуваність фінансових результатів компанії, що в свою чергу могло обмежити її можливості в стратегічному фінансовому плануванні та зменшити привабливість для інвесторів.

З огляду на динаміку ринкових змін, питання доцільності впровадження інструментів хеджування стає дедалі актуальнішим. Подальший аналіз потенційної ефективності хеджування для ПАТ «Укрнафта» дозволяє оцінити, чи здатні ці механізми забезпечити стабільність доходів і мінімізувати ризики в умовах сучасного ринкового середовища.

Разом із тим, необхідно зважати на можливі витрати на впровадження та обслуговування хеджувальних інструментів, включаючи комісії, юридичний супровід і потребу у висококваліфікованих спеціалістах. Впровадження хеджування також вимагає ретельного моніторингу ринку, регулярного перегляду стратегії та оцінки ефективності використаних інструментів.

Зрештою, аналіз доцільності хеджування повинен ґрунтуватися на прогнозах ринкових цін, розрахунку потенційного економічного ефекту та врахуванні можливих ризиків. Успішне впровадження цієї стратегії здатне забезпечити фінансову стабільність ПАТ «Укрнафта», мінімізувати ризики в умовах нестабільного ринку та зміцнити позиції компанії у довгостроковій перспективі.

Паралельно із сценарним аналізом, хеджування цінових ризиків стає інструментом, що стабілізує грошові потоки. Використання фінансових деривативів, форвардних контрактів, ф'ючерсів, опціонів та інших засобів хеджування дає змогу «зафіксувати» вартість частини майбутнього ресурсу. Це, у свою чергу, знижує вразливість до раптових змін цін та підвищує прогнозованість фінансових результатів.

Таблиця 3.8 - SWOT-аналіз хеджування для ПАТ «Укрнафта»

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Хеджування дозволяє компанії уникнути великих фінансових втрат у разі падіння цін на нафту, що особливо важливо для стратегічного планування. 2. Стабільні доходи спрощують фінансове планування, що дозволяє компанії краще управляти витратами, інвестиціями та виплатою дивідендів. 3. Використання хеджування знижує загальний рівень ризику, що може підвищити довіру інвесторів та покращити вартість компанії на ринку. 4. Нафтова галузь є високоволатильною. Хеджування допомагає уникнути шоків сценаріїв, зокрема під час економічних криз чи політичних конфліктів.	1. Витрати на хеджування 2. Для ефективного управління хеджуванням потрібна команда, яка володіє глибокими знаннями у фінансових ринках. 3. Використання складних фінансових інструментів потребує дотримання правових норм, недотримання яких може спричинити штрафи чи обмеження. 4. У деяких випадках українське регуляторне середовище може не забезпечувати достатньої підтримки для використання складних фінансових інструментів.
Можливості	Загрози
1. Компанія зможе підтримувати стабільний фінансовий стан, навіть у разі несприятливих ринкових умов. 2. Передбачуваність доходів спрощує процес формування бюджету та управління витратами. 3. Впровадження хеджування може дати змогу «Укрнафті» зберігати конкурентоспроможність навіть при зниженні цін на нафту.	1. Помилки у виборі стратегії хеджування або використанні фінансових інструментів можуть призвести до збитків. 2. У разі різкого зростання ринкових цін, компанія отримає лише зафіксовану суму доходу, що може бути нижчою за ринкову. 3. Оскільки більшість контрактів на нафту укладається в USD, нестабільність курсу гривні може створити додаткові ризики.

Запропонована стратегія хеджування спрямована на ефективне управління ризиками, пов'язаними з коливаннями цін на нафту, валютними курсами та процентними ставками, що є критично важливими для забезпечення стабільності та фінансової стійкості підприємства.

Впровадження хеджингових інструментів дозволить ПАТ «Укрнафта» знизити вплив цінових ризиків шляхом фіксації цін на продукцію та сировину, що забезпечить більш передбачувані доходи та витрати. Крім того, управління валютними ризиками через використання валютних свопів та опціонів мінімізує негативні наслідки коливань валютних курсів,

особливо у міжнародних транзакціях та інвестиціях, сприяючи стабільності грошових потоків.

Контролюючи процентні ризики за допомогою інструментів хеджування процентних ставок, таких як процентні свопи, підприємство зможе захиститися від несприятливих змін ставок, що впливають на вартість залучених фінансових ресурсів. Це, у свою чергу, сприятиме підвищенню прогнозованості фінансових результатів та покращенню процесу стратегічного планування.

Пропозиція враховує специфіку діяльності ПАТ «Укрнафта» та сучасні ринкові умови, забезпечуючи їхню адаптивність та ефективність. Її впровадження створює передумови для зниження фінансових ризиків, покращення управління грошовими потоками та забезпечення довгострокової фінансової стабільності підприємства. Таким чином, реалізація пропозицій щодо хеджування суттєво підсилює здатність ПАТ «Укрнафта» протистояти зовнішнім економічним викликам, забезпечуючи стійкий розвиток та зміцнення позицій на ринку нафтопродуктів.

Висновок до третього розділу

У третьому розділі було детально обґрунтовано доцільність застосування факторингу та механізмів хеджування в господарській діяльності підприємства, а також запропоновано конкретні підходи до їх впровадження. Проведений аналіз продемонстрував, що факторинг є ефективним інструментом оптимізації розрахунково-платіжної дисципліни та покращення управління дебіторською заборгованістю. Це, у свою чергу, сприятиме більш чіткому прогнозуванню грошових потоків, забезпеченню

стабільності платіжного балансу та зміцненню позицій підприємства на ринку.

Поряд із цим, запровадження хеджування як складової системи ризик-менеджменту є невід'ємним елементом підвищення фінансової стійкості та конкурентоспроможності. Такий крок дозволяє захистити від негативного впливу несприятливих коливань світових ринків і забезпечити передбачуваність у стратегічному плануванні.

Синергія факторингу і хеджування створює комплексну платформу для гнучкого управління фінансовими потоками, балансування грошових надходжень та витрат, а також підвищення здатності реагувати на виклики зовнішнього середовища. Поєднання цих інструментів дозволить підприємству не лише мінімізувати ризики, пов'язані з неплатоспроможністю контрагентів чи нестабільністю валютних курсів, а й активізувати інвестиційну діяльність за рахунок ефективнішого розподілу ресурсів та диверсифікації напрямів діяльності.

Отже, результати третього розділу підтверджують, що впровадження факторингу та системи хеджування в сукупності є стратегічно важливим кроком на шляху до посилення конкурентних переваг, формування надійного підґрунтя для довгострокової стабільності та нарощування потенціалу сталого розвитку підприємства.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження економічної сутності ліквідності підприємства встановлено, що цей показник є базовим елементом фінансового управління, адже забезпечує здатність підприємства своєчасно виконувати свої короткострокові зобов'язання. Ліквідність підприємства характеризується рівнем мобільності активів, їх здатністю швидко перетворюватися на грошові кошти для задоволення платіжних потреб. Це є ключовим фактором забезпечення фінансової стійкості, стабільності та безперервності функціонування підприємства.

Особливу увагу приділено тому, що ліквідність підприємства тісно пов'язана із платоспроможністю. Ліквідність можна вважати статичним аспектом фінансового стану, тоді як платоспроможність визначається як динамічна здатність суб'єкта господарювання здійснювати свої фінансові зобов'язання в довгостроковій перспективі. Таким чином, ліквідність формується як невід'ємна складова фінансової стійкості.

Нафтопереробна галузь має ряд особливостей, які визначають специфіку управління ліквідністю. Серед таких факторів можна виділити:

1. Високу капіталомісткість виробничих процесів, яка вимагає значного оборотного капіталу для забезпечення виробництва.
2. Сезонність попиту на нафтопродукти, що впливає на нерівномірність грошових потоків.
3. Високу залежність від зовнішніх факторів, таких як зміни світових цін на нафту, валютні коливання, геополітична ситуація та регуляторні вимоги.

Крім того, важливим аспектом ліквідності є її роль у забезпеченні стабільного розвитку підприємства. Забезпечення ефективного управління ліквідністю сприяє зниженню ризиків фінансової нестабільності, а також

підвищує гнучкість та адаптивність підприємства до швидко змінюваних умов ринку.

Проведений аналіз дозволив виділити ключові компоненти управління ліквідністю, серед яких важливими є:

1. Постійний моніторинг ліквідних активів та фінансових зобов'язань.
2. Оптимізація структури оборотного капіталу для підтримання необхідного рівня ліквідності.
3. Розробка коротко- та довгострокових фінансових стратегій, спрямованих на підтримку ліквідності.

Таким чином, у процесі управління ліквідністю підприємства необхідно враховувати, як внутрішні, так і зовнішні фактори, які впливають на її рівень. Серед внутрішніх факторів можна виокремити структуру активів і пасивів підприємства, ефективність управління оборотним капіталом та операційною діяльністю. Зовнішніми чинниками є динаміка ринкової кон'юнктури, економічна та політична ситуація, що визначає доступність фінансових ресурсів.

Крім того, особливістю управління ліквідністю в нафтопереробній галузі є її стратегічна важливість для підтримання конкурентоспроможності. Високий рівень ліквідності дозволяє підприємствам швидше реагувати на зміни в попиті, збільшувати інвестиційну активність і знижувати фінансові ризики.

Отже, теоретичні основи управління ліквідністю закладають фундамент для розуміння ролі та значення ліквідності у фінансовій системі підприємства. Вивчення економічної сутності ліквідності та її місця в управлінні підприємством підтвердило, що вона є ключовим елементом фінансової стабільності, а її ефективне управління сприяє досягненню стратегічних цілей та забезпеченню сталого розвитку підприємства в довгостроковій перспективі.

У подальшому було проведено аналіз існуючих методичних підходів до управління ліквідністю підприємства, що дозволило визначити ключові інструменти оцінки та моделі, які використовуються в практиці фінансового менеджменту. Дослідження підкреслило, що аналіз ліквідності є багаторівневим процесом, який охоплює як короткострокові, так і довгострокові аспекти фінансової діяльності підприємства.

Аналіз методичних підходів також продемонстрував їх сильні сторони та недоліки. Наприклад, коефіцієнти ліквідності є простими у застосуванні, але їх ефективність залежить від точності облікових даних і може не враховувати сезонних чи галузевих особливостей. У той же час, динамічні моделі забезпечують комплексний підхід до аналізу ліквідності, але вимагають значних аналітичних ресурсів і є більш складними для впровадження.

Особливу увагу було приділено адаптації методик до специфіки нафтопереробної галузі. Для підприємств цієї галузі характерні значні коливання ринкових цін, висока залежність від імпортних енергоресурсів і значна частка оборотних активів у структурі балансу. Ці фактори вимагають застосування інтегрованих підходів до управління ліквідністю, які включають не лише аналіз фінансових показників, але й стратегічне планування, управління ризиками та прогнозування.

Таким чином, дослідження методичних підходів дозволило зробити висновок, що ефективне управління ліквідністю потребує комплексного використання різних інструментів, що забезпечують баланс між короткостроковою платоспроможністю та довгостроковою фінансовою стійкістю. Це створює базу для подальшого аналізу та вдосконалення процесів управління ліквідністю на підприємствах нафтопереробної галузі.

Переходження до дослідження сучасного стану нафтопереробної галузі України дозволило визначити її ключові тенденції та проблеми.

Галузь характеризується значним потенціалом для розвитку, який, однак, стримується низкою факторів, серед яких домінуючу роль відіграють застарілі виробничі потужності, залежність від імпортової сировини, висока волатильність світових цін на нафту та енергетична криза в Україні.

Аналіз статистичних даних показав, що в останні роки спостерігається зниження обсягів переробки нафти на вітчизняних підприємствах, що обумовлено як економічними, так і політичними факторами. Натомість спостерігається зростання імпорту нафтопродуктів, що ставить перед українськими нафтопереробними підприємствами завдання підвищення конкурентоспроможності.

Серед перспектив розвитку галузі особливо важливим є впровадження інноваційних технологій, модернізація виробничих потужностей та інтеграція екологічних стандартів у процеси нафтопереробки. Це сприятиме зменшенню залежності від імпортних ресурсів та підвищенню частки вітчизняної продукції на внутрішньому ринку.

Нафтопереробна галузь також має вагоме значення для енергетичної безпеки країни. Забезпечення стабільності її функціонування є стратегічно важливим завданням, яке потребує ефективної державної політики, залучення інвестицій та підтримки національних виробників.

Таким чином, сучасний стан нафтопереробної галузі України свідчить про необхідність активізації зусиль у напрямку її модернізації та диверсифікації джерел сировини, що дозволить створити передумови для стабільного розвитку підприємств цієї галузі, зокрема ПАТ «Укрнафта».

Аналіз організаційно-економічної структури ПАТ «Укрнафта» показав, що компанія є найбільшим оператором нафтогазового ринку України, яка поєднує в собі функції видобутку, переробки, транспортування та реалізації нафтопродуктів. Компанія володіє розгалуженою мережею виробничих та збутових підрозділів, що забезпечує її конкурентні позиції на внутрішньому ринку.

Основною перевагою ПАТ «Укрнафта» є її ресурсна база, яка включає значні запаси нафти та газу, а також розвинута інфраструктура для видобутку та транспортування сировини. Водночас структура компанії є складною, що зумовлює певні управлінські виклики, зокрема в координації діяльності різних підрозділів та підвищенні ефективності внутрішніх процесів.

Економічний аналіз показав, що ПАТ «Укрнафта» має високий потенціал для нарощування прибутковості за умови впровадження сучасних технологій та вдосконалення управлінських механізмів. Разом з тим компанія стикається з низкою проблем, серед яких:

1. Залежність від зовнішньоекономічних умов, таких як коливання цін на нафту.
2. Обмеження через регуляторне середовище, яке впливає на стратегію розвитку.
3. Необхідність значних інвестицій у модернізацію інфраструктури та забезпечення екологічних стандартів.

Крім того, організаційна структура компанії відображає важливість стратегічного управління ліквідністю, яке дозволяє оптимізувати використання оборотних коштів і знижувати ризики неплатоспроможності.

Проведений аналіз свідчить про те, що, незважаючи на певні управлінські виклики, ПАТ «Укрнафта» має всі можливості для зміцнення своєї позиції на ринку за рахунок підвищення ефективності управління та впровадження інновацій.

Дослідження фінансового стану ПАТ «Укрнафта» за 2021–2023 роки дозволило оцінити ключові аспекти діяльності підприємства через призму його основних фінансових показників, таких як структура активів і пасивів, прибутковість, платоспроможність та ефективність використання ресурсів.

Аналіз балансових даних компанії показав, що її фінансова структура є збалансованою, проте залежність від зовнішніх джерел фінансування

викликає додаткові ризики. Основну частку активів складають оборотні кошти, які забезпечують операційну діяльність компанії, тоді як основні засоби демонструють потребу у модернізації.

Показники прибутковості компанії за аналізований період свідчать про певну нестабільність у генеруванні доходів, що зумовлено волатильністю цін на нафту та зовнішньоекономічними викликами. Незважаючи на це, ПАТ «Укрнафта» вдалося підтримувати операційну рентабельність на достатньому рівні, що свідчить про ефективність управлінських рішень у частині оптимізації витрат.

Дослідження ліквідності та платоспроможності показало, що в короткостроковій перспективі компанія демонструє здатність виконувати свої фінансові зобов'язання, проте відносно низький коефіцієнт покриття свідчить про необхідність посилення контролю за обігом оборотних активів.

Загалом, фінансовий стан ПАТ «Укрнафта» можна оцінити як стабільний, але чутливий до зовнішніх ризиків. Це вказує на необхідність посилення фінансового контролю, вдосконалення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, а також диверсифікації джерел фінансування.

Аналіз показників ліквідності ПАТ «Укрнафта» за 2021–2023 роки дозволив оцінити здатність підприємства своєчасно виконувати свої короткострокові фінансові зобов'язання. Розрахунок та аналіз ключових коефіцієнтів ліквідності – поточної, швидкої та абсолютної ліквідності – показали змішану динаміку, яка відображає чутливість підприємства до зовнішніх та внутрішніх чинників.

1. Коефіцієнт поточної ліквідності, який визначає можливість підприємства покривати свої зобов'язання за рахунок оборотних активів, протягом аналізованого періоду залишався близьким до нормативних значень. Це свідчить про відносно задовільний рівень

- фінансової стабільності, хоча деякі періоди демонстрували зниження цього показника, що вказує на можливі затримки у мобілізації активів.
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності, що враховує лише найбільш ліквідні активи, показав залежність компанії від складових запасів. Зниження цього показника у певні періоди може бути обумовлено затримками у реалізації продукції або зростанням короткострокових зобов'язань.
 3. Абсолютна ліквідність залишається на низькому рівні, що характерно для компаній капіталомістких галузей. Низький показник свідчить про обмеженість ліквідних коштів, які можуть бути негайно використані для погашення зобов'язань.

Детальний аналіз структури ліквідних активів виявив, що значну частину оборотних коштів складають дебіторська заборгованість та запаси. Це вказує на потребу у вдосконаленні системи управління оборотними активами, включаючи прискорення обігу дебіторської заборгованості та оптимізацію рівня запасів.

Крім того, значний вплив на ліквідність компанії мають зовнішні чинники, такі як зміна світових цін на нафту, валютні коливання та регуляторні обмеження. Це вимагає від компанії не лише фінансової гнучкості, але й стратегічного підходу до управління ризиками.

Загалом аналіз показників ліквідності ПАТ «Укрнафта» виявив, що підприємство має потенціал для поліпшення ліквідності через впровадження більш ефективних методів управління фінансовими ресурсами, покращення обіговості активів та розробку стратегічних планів зниження залежності від короткострокових зобов'язань.

Разроблені у третьому розділі пропозиції щодо впровадження факторингу та застосування інструментів хеджування здатні суттєво підвищити фінансову стійкість та платоспроможність ПАТ «Укрнафта». Зокрема, оптимізація дебіторської заборгованості за допомогою факторингу та мінімізація валютних і цінових ризиків завдяки хеджуванню сприятимуть

сталому розвитку, зниженню залежності від зовнішніх фінансових чинників та забезпеченню більш передбачуваного грошового потоку.

Таким чином, впровадження запропонованих заходів створює передумови для поліпшення фінансової стабільності, підвищення конкурентоспроможності та ефективного використання ресурсного потенціалу підприємства.

ext=Станом%20на%20зараз%2С%20в%20Україні,в%20Кременчуку%2С%20Херсоні%20та%20Лисичанську.

9. Тимошенко, А. М. Управління ліквідністю в сучасних умовах: теоретичний і практичний підхід: конспект лекцій, КНЕУ, Київ, 2012.

10. Крамаренко, Г. О. Оцінка ліквідності підприємства як фактор забезпечення його фінансової стабільності: наукова стаття, 2017.

11. Зубченко, І. В. Методологічні аспекти управління ліквідністю підприємств промисловості: збірник наукових праць, НУХТ, 2019.

12. Управління ліквідністю підприємства: економ.стаття. URL: http://bses.in.ua/journals/2017/16_2017/23.pdf.

13. Кількість діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності з розподілом за кількістю зайнятих працівників: економ.стаття. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/f_in/pdsg/arh_kds_ved_zp_u.htm.

14. Мельник, П. В. Стратегії управління ліквідністю нафтопереробних підприємств України: конспект лекцій, Академія фінансів Київ, 2021.

15. Григоренко, О. Ю. Моделі та методи аналізу ліквідності підприємств різних галузей економіки: конспект лекцій, Економічний вісник, 2019.

16. І.Ю.Єпіфанова, В.В.Джеджула. Фінансовий аналіз та звітність: електронний практикум комбінованого використання, ВНТУ, 2022 URL : <https://iq.vntu.edu.ua/repository/getfile.php/5583.pdf>.

17. Демченко, Ю. О. Управління ліквідністю підприємств малого та середнього бізнесу в умовах кризи: наукова стаття, Вісник економічної науки України, 2018.

18. Бугай В., Федорець А. Моделювання ймовірності банкрутства: електронний практикум, 2023. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwi0xqWBrrGKAx>

XJgSoKHbHjGPoQFnoECA4QAQ&url=https%3A%2F%2Feconomyandsociety.in.ua%2Findex.php%2Fjournal%2Farticle%2Fdownload%2F1137%2F1095%2F&usg=AOvVaw1JrbGHoIUyJh_-v7LhsZTg&opi=89978449.

19. Бугай О. Антикризове управління ліквідністю та платоспроможністю підприємства: конспект лекцій. ЖДТУ, 2016.
20. Шевченко, О. А. Ліквідність підприємства: економічна сутність та необхідність управління: тези, ВНТУ, 2018.
21. Чому в Україні занепала нафтопереробна галузь і чи можна її відновити: наукова стаття, URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/17/690525/>.
22. Економічний аналіз та вдосконалення ринку нафти і нафтопродуктів в Україні: наукова стаття. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/27.pdf.
23. Проблеми та перспективи розвитку ринку нафтопродуктів в Україні: стаття, 2018. URL: <https://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/5/164.pdf>.
24. Фінансова звітність ПАТ «Укрнафта»: фін. звітність. URL: https://clarity-project.info/edr/00135390/finances?current_year=2023.
25. Статут ПАТ «Укрнафта»: статут підприємства, 2022 URL: https://www.ukrnafta.com/data/Investor_docs/Statut_PAT_UKRNAFTA_%2025.02.2022.pdf.
26. Ліквідність як показник фінансової стабільності: наукова стаття. URL: <https://financial-digest.com.ua/liquidity-financial-stability.html>.
27. О. В. Петров, М. К. Іваненко. Управління ліквідністю підприємства: підходи та інструменти: монографія, URL: <https://research-economics.org.ua/management-liquidity-methods.pdf>.
28. Економічна сутність та методи оцінки ліквідності підприємства: наукова стаття, URL: <https://economist.com.ua/articles/liquidity-assessment-methods.html>.

29. Козловський, А. М. Стратегічне управління ліквідністю підприємств: наукова стаття, Вісник економічної науки України.

30. В. В. Харчук Управління фінансовими потоками у промислових кластерних структурах: наукова стаття, КПІ. 2017. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/11_2017/11.pdf

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А
(обов'язковий)
Протокол перевірки кваліфікаційної роботи
на наявність текстових запозичень

Назва роботи: Управління ліквідністю підприємств нафтопереробної галузі
(на прикладі публічного акціонерного товариства
«Укрнафта»»)

Тип роботи: МКР

Підрозділ кафедра фінансів та інноваційного менеджменту
(кафедра, факультет)

Показники звіту подібності Unichesk

Оригінальність

80%

20%

Схожість

Аналіз звіту подібності (відмітити потрібне)

- ☐ Запозичення, виявлені у роботі, оформлені коректно і не містять ознак плагіату.
- ☐ Виявлені у роботі запозичення не мають ознак плагіату, але їх надмірна кількість викликає сумніви щодо цінності роботи і відсутності самостійності її автора. Роботу направити на доопрацювання.
- ☐ Виявлені у роботі запозичення є недобросовісними і мають ознаки плагіату та/або в ній містяться навмисні спотворення тексту, що вказують на спроби приховування недобросовісних запозичень.

Особа, відповідальна за перевірку

(підпис)

Зинченко В.В.

(прізвище, ініціали)

Ознайомлені з повним звітом подібності, який був згенерований системою Unichesk щодо роботи.

Автор роботи

М.П.Павлюк
(підпис)

Поляруш М.М.

(прізвище, ініціали)

Керівник роботи

В.В.

(підпис)

д.е.н., проф., Джеджула

(прізвище, ініціали)

ДОДАТОК В

ІЛЮСТРАТИВНА ЧАСТИНА **УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ** **НАФТОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ (НА ПРИКЛАДІ ПУБЛІЧНОГО** **АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «УКРНАФТА»**

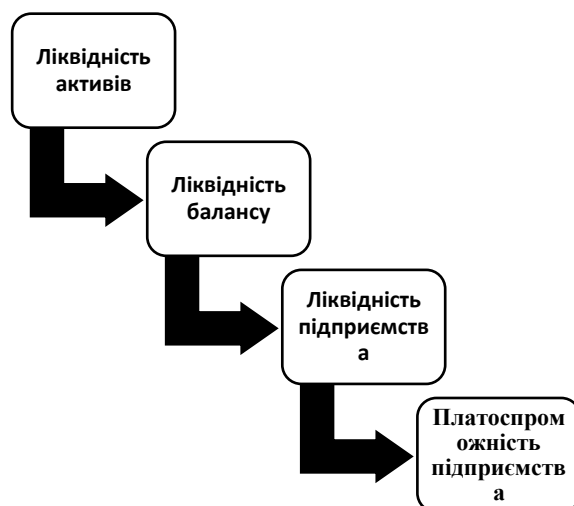

Рисунок. 1 - Структура ліквідності підприємства [12]

Рисунок 2 - Ліквідність в системі стабільного розвитку, гнучкості та адаптивності в бізнесі [21]

Таблиця 3 - Визначення управління ліквідністю, запропоновані провідними науковцями

Вчений	Управління ліквідністю-це	Основні акценти
--------	---------------------------	-----------------

І.О. Бланк [3]	система заходів, спрямованих на забезпечення платоспроможності підприємства шляхом оптимізації фінансових потоків.	Прогнозування грошових потоків; забезпечення балансування між активами і пасивами.
Т.М. Майорова [4]	процес моніторингу, планування та регулювання ліквідності підприємства з метою мінімізації ризиків втрати платоспроможності.	Моніторинг ліквідності; зменшення касових розривів; ефективне використання фінансових інструментів.
О.М. Терещенко [5]	управлінський процес, що включає аналіз, контроль та планування фінансових потоків для досягнення стійкості підприємства в коротко- і довгостроковій перспективі.	Аналіз фінансових потоків; забезпечення фінансової стійкості; врахування коротко- і довгострокових перспектив.
Л.Г. Мельник [6]	процес створення і використання резервів ліквідності для забезпечення фінансової стабільності підприємства у разі непередбачуваних змін.	Створення резервів ліквідності; управління ризиками нестабільності.

Таблиця 4 - Факторний аналіз зміни коефіцієнта покриття [16]

Фактор	Методика розрахунку
Загальна зміна коефіцієнта покриття	$K_{пк} - K_{пп}$
зокрема за рахунок зміни :	
Продовження таблиці 1.12	
- оборотних активів	$(OA_k - OA_{п})X_a$
з них:	
- запасів	$(З_k - З_{п})X_a$
- поточних біологічних активів	$(ПБА_k - ПБА_{п})X_a$
- дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги	$(ДЗ_{тк} - ДЗ_{тп})X_a$
- дебіторської заборгованості за розрахунками	$(ДЗ_{рк} - ДЗ_{рп})X_a$
- іншої поточної дебіторської заборгованості	$(ІДЗ_k - ІДЗ_{п})X_a$
- поточних фінансових інвестицій	$(ПФІ_k - ПФІ_{п})X_a$
- грошових коштів та їх еквівалентів	$(ГК_k - ГК_{п})X_a$
- витрат майбутніх періодів	$(ВМП_k - ВМП_{п})X_a$
- інших оборотних активів	$(IOA_k - IOA_{п})X_a$
- поточних зобов'язань і забезпечень	$(ПЗЗ_k - ПЗЗ_{п})X_b$
з них:	

- короткострокових кредитів банків	(КК _к -КК _п)Хб
- поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями	(ПЗДЗ _к -ПЗДЗ _п)Хб
- кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги	(КЗ _к -КЗ _п)Хб
- кредиторської заборгованості за розрахунками	(КР _к -КР _п)Хб
- поточних забезпечень	(ПЗ _к -ПЗ _п)Хб
- доходів майбутніх періодів	(ДМП _к -ДМП _п)Хб
- інших поточних зобов'язань	(ПЗ _к -ПЗ _п)Хб

Таблиця 5 – Склад та динаміка активів за ліквідністю [16]

Показник	Початок періоду		Кінець періоду		Відхилення значень кінця періоду від початку		
	тис. грн	%	тис. грн	%	Абсолютне, тис. грн	Темп приросту, %	Пунктів структури, %
Вартість майна							
зокрема:							
A1							
A2							
A3							
A4							

Таблиця 6 – Склад та динаміка пасивів за строком погашення зобов'язань [16]

Показник	Початок періоду		Кінець періоду		Відхилення значень кінця періоду від початку		
	тис. грн	%	тис. грн	%	Абсолютне, тис. грн	Темп приросту, %	Пунктів структури, %
Вартість майна							
зокрема:							
31							
32							
33							
34							

Таблиця 7 – Аналіз ліквідності балансу підприємства [16]

Актив	Значення, тис. грн.		Пасив	Значення, тис. грн		Платіжні засоби: надлишок (+) або нестача (-)	
	Початок періоду	Кінець періоду		Початок періоду	Кінець періоду	Початок періоду	Кінець періоду
A1			31				
A2			32				
A3			33				
A4			34				

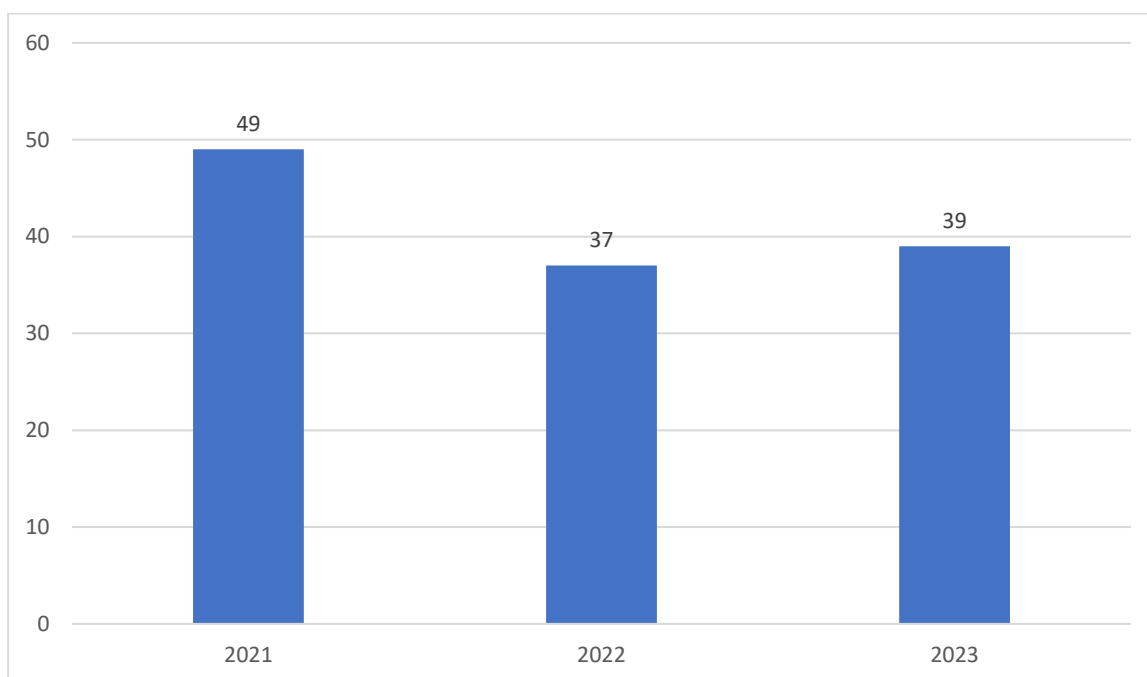

Рисунок 8 - Кількість суб'єктів господарювання, які працюють у галузі добування та переробки нафти[13]

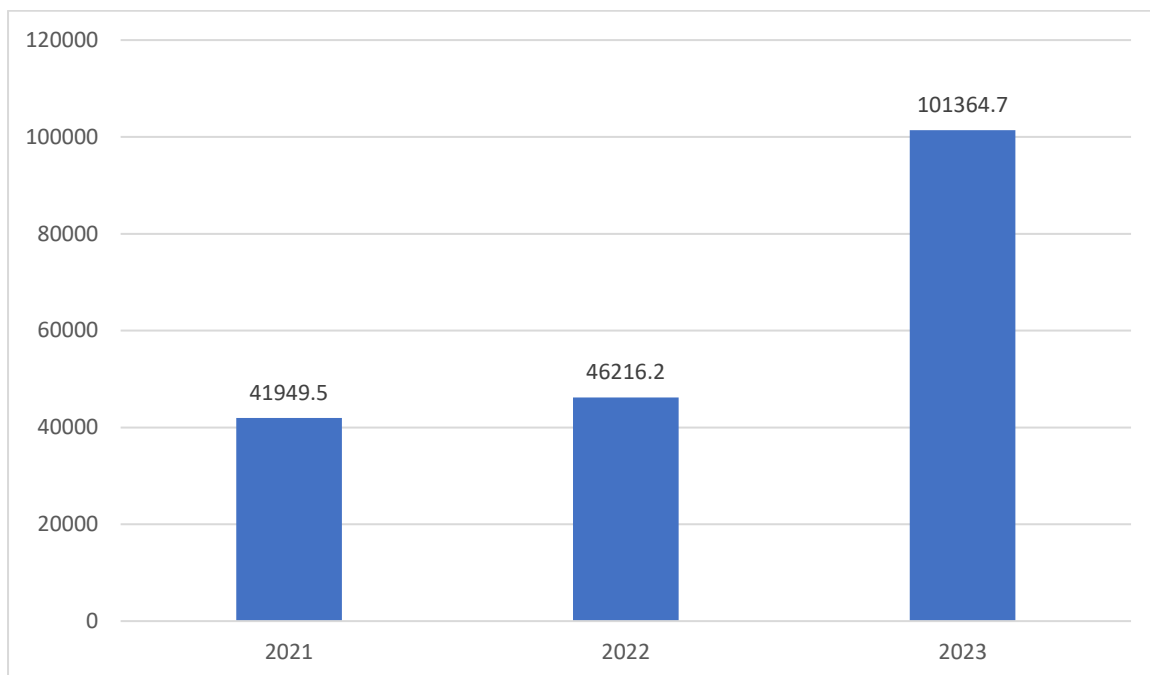

Рисунок 9 - Обсяг доходу підприємств нафтопереробної галузі України [8]

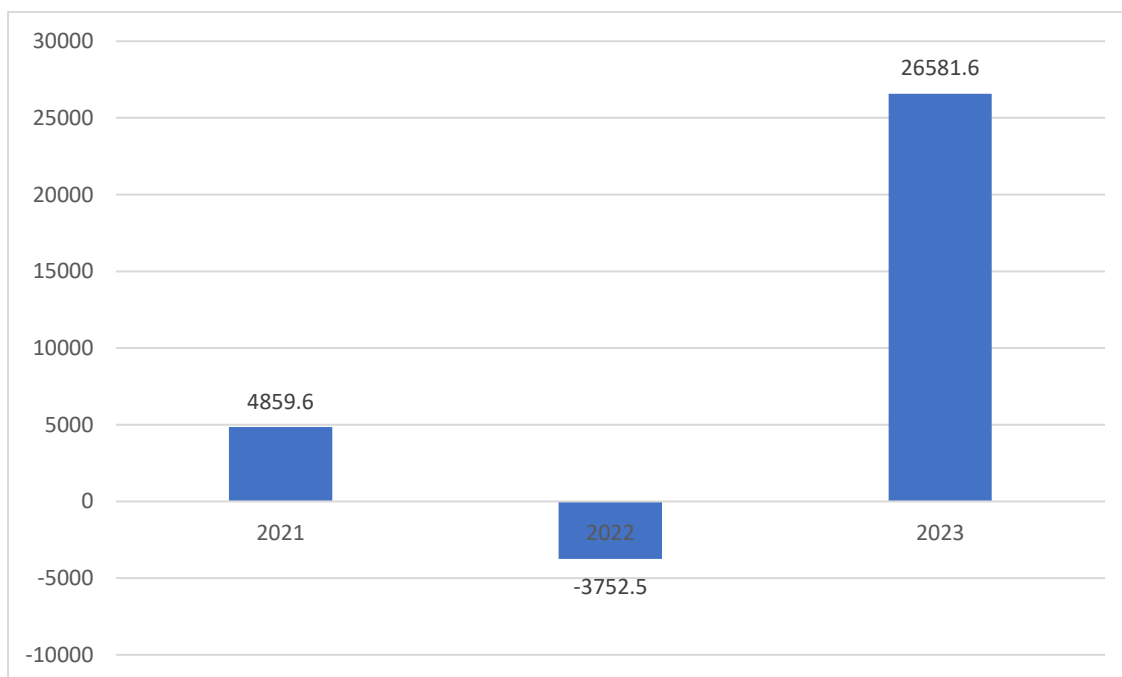

Рисунок 10 - Чистий прибуток, який отримували підприємства галузі за 2021-2023 роки

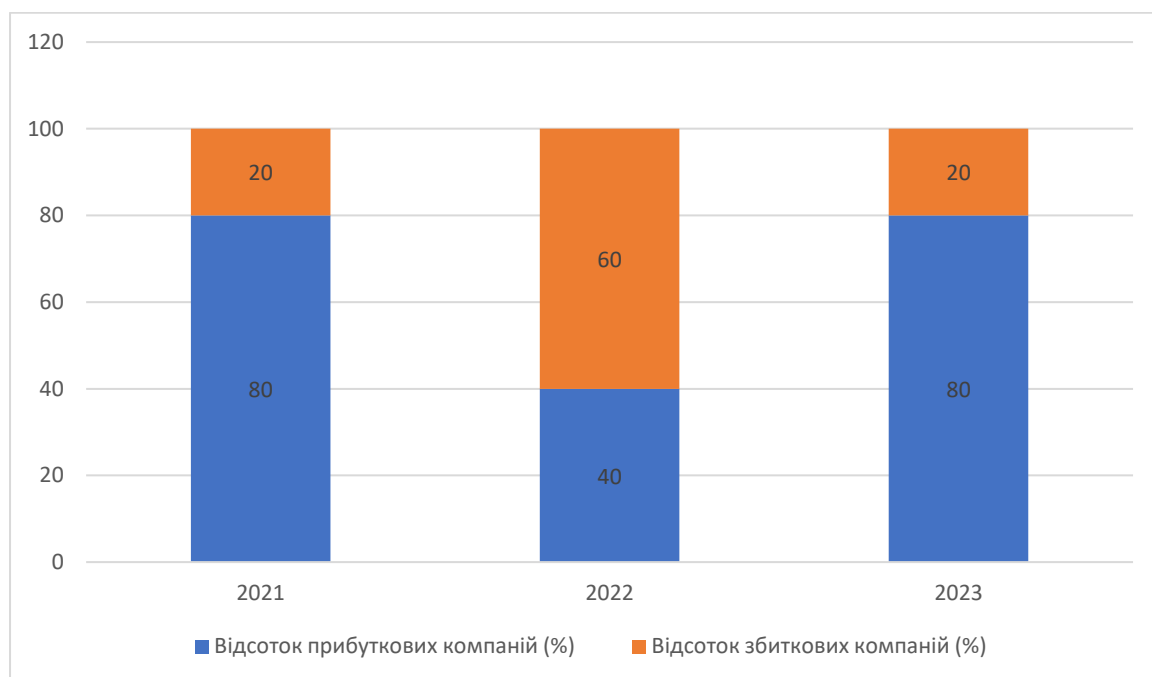

Рисунок 11 Відсоток компаній, які отримали чистий прибуток/чистий збиток за 2021-2023 р.р.

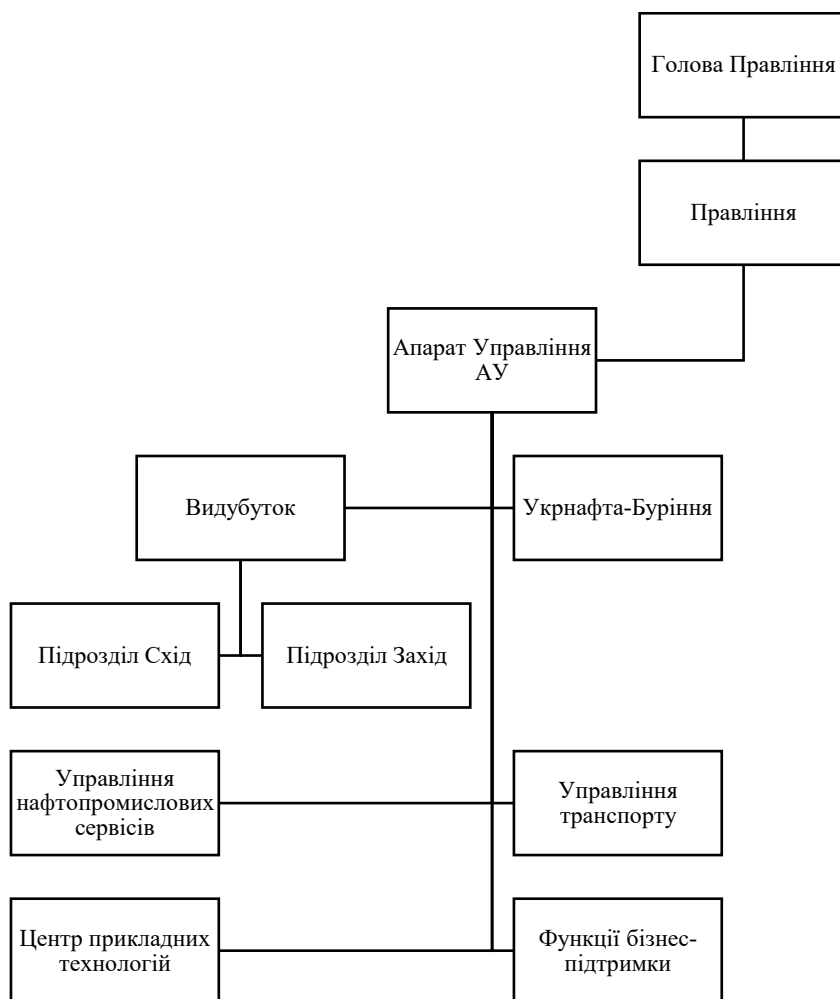

Рисунок 12 - Організаційна структура ПАТ «Укрнафта» [21]

Таблиця 13 - Оцінка майна та фінансових результатів ПАТ «Укрнафта»

Показник	2021р.	2022р.	2023р.	Відхилення значень 2023р. від 2021р.		Відхилення значень 2023р. від 2022р.	
				Абсолютне	Відносне, %	Абсолютне	Відносне, %
Загальна вартість майна, тис. грн.	46 959 057	41 486 372	65 415 843	18456786	39.303	23929471	57.68
Власний капітал, тис. грн.	17 480 449	10 834 933	29 490 181	12009732	68.703	18655248	172.1768
Залучений капітал, тис. грн.	29 478 608	30 651 439	35 925 662	6447054	21.870	5274223	17.207

Оборотні активи, тис. грн.	12 951 356	14 859 744	37 399 456	24448100	188.768	22539712	151.683
Необоротні активи, тис. грн.	33 992 456	26 611 383	28 001 142	-5991314	-17.6254	1389759	5.222
Чистий дохід, тис. грн.	36 943 481	40 873 012	95 169 397	58225916	157.6082	54296385	132.841
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	18 005 894	17 278 951	44 684 808	266789	148.1676	27405857	158.608
Валовий прибуток, тис. грн.	18 937 587	23 594 061	50 484 589	31547002	166.584	26890528	113.971
Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн.	6 043 516	-	27 586 113	21542597	356.458	-	-
Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.	2 925 653	-	29 240 388	18456786	39.303	23929471	57.680
Чистий прибуток, тис. грн.	2 430 047	-4 484 705	23 598 171	12009732	68.703	18655248	172.176

Таблиця 14 - Аналіз імовірності банкрутства ПАТ «Укрнафта»

Показник	Методика розрахунку	2021р.	2022р.	2023р.
Відношення грошових надходжень до зобов'язань	ф.2 р.2000	2.1307	1.4426	2.8369
	ф.1 р.1695			
Відношення вартості майна до зобов'язань	ф.1 р.1900	2.7084	1.4643	1.95
	ф.1 р.1695			
Відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів	ф.2 р.2350	0.0517	-0.1081	0.3607
	ф.1 р. 1900			

Відношення чистого прибутку до чистого доходу	ф.2 р.2350	0.0658	-0.1097	0.248
	ф.2 2000			
Відношення виробничих запасів до виручки	ф.1 р.1100	0.0897	0.1364	0.0904
	ф.2 р.2000			
Відношення виручки до активів	ф.2 р.2000	0.7867	0.9852	1.4548
	ф.1 р.1900			
Показник Терещенка	(2.7)	4.36	0.79	9.43
Імовірність банкрутства за моделлю Терещенка		відсутня	висока	відсутня

Таблиця 15– Оцінка капіталу ПАТ «Укрнафта» за показниками фінансової стійкості

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Зміна значень 2023р. порівняно із 2021р.		Зміна значень 2023р. порівняно із 2022р.	
				Абсолютна	Темп приросту, %	Абсолютна	Темп приросту, %
Коефіцієнт автономії	0.3722	0.2612	0.4508	0.0786	21.1177	0.1896	72.5881
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0.6278	0.7388	0.5492	-0.0786	-12.5199	-0.1896	-25.6632
Коефіцієнт фінансового ризику	1.6864	2.8289	1.2182	-0.4682	-27.7633	-1.6107	-56.9373
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0.9446	-1.4561	0.0505	0.9951	-105.3462	1.5066	-103.4682

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними активами	-1.27	-1.06	0.04	1.31	-103.1496	1.1	-103.7736
--	-------	-------	------	------	-----------	-----	-----------

Таблиця 16 – Склад та динаміка активів за ліквідністю за 2021-2023

р.р.

Показник	Початок періоду		Кінець періоду		Відхилення значень кінця періоду від початку		
	тис. грн	%	тис. грн	%	Абсолютне, тис. грн	Темп прирос- ту, %	Пункті в структу- ри, %
Вартість майна	40 758 428		73 223 913		32 465 485	79,65%	
зокрема:							
A1	210 178	0,52%	17 792 861	24,30%	17 582 683	8365,6 2%	+23,78%
A2	8 347 072	20,48%	11 002 298	15,03%	2 655 226	31,81%	-5,45%
A3	6 294 012	15,44%	16 421 364	22,43%	10 127 352	160,90 %	+6,99%
A4	25 907 166	63,56%	28 008 390	38,24%	2 101 224	8,11%	-25,32%

Таблиця 17 – Склад та динаміка пасивів за строком погашення зобов'язань за 2021- 2023 р.р.

Показни- к	Початок періоду		Кінець періоду		Відхилення значень кінця періоду від початку		
	тис. грн	%	тис. грн	%	Абсолютне , тис. грн	Темп прирос- ту, %	Пунктів структу- ри, %
Вартість майна	37 471 398		63 183 378		25 711 980	68,62%	
зокрема:							
31	1 071 794	2,86%	6 929 425	10,97%	5 857 631	546,53%	+8,11%
32	6 440 117	17,19%	22 890 849	36,23%	16 450 732	255,44%	+19,04%
33	17 542 744	46,82%	3 872 923	6,13%	-13 669 821	-77,92%	-40,69%
34	12 416 743	33,14%	29 490 181	46,67%	17 073 438	137,50%	+13,53%

Таблиця 18 – Аналіз ліквідності балансу підприємства за 2021-2023 р.р.

Актив	Значення, тис. грн.		Пасив	Значення, тис. грн		Платіжні засоби: надлишок (+) або нестача (-)	
	Початок періоду	Кінець періоду		Початок періоду	Кінець періоду	Початок періоду	Кінець періоду
A1	210 178	17 792 861	31	1 071 794	6 929 425	-861 616	10 863 436
A2	8 347 072	11 002 298	32	6 440 117	22 890 849	1 906 955	-11 888 551
A3	6 294 012	16 421 364	33	17 542 744	3 872 923	-11 248 732	12 548 441
A4	25 907 166	28 008 390	34	12 416 743	29 490 181	13 490 423	-1 481 791

Таблиця 19 – Аналіз ліквідності балансу підприємства за 2021-2023 р.р.

Актив	Значення, тис. грн.		Пасив	Значення, тис. грн		Платіжні засоби: надлишок (+) або нестача (-)	
	Початок періоду	Кінець періоду		Початок періоду	Кінець періоду	Початок періоду	Кінець періоду
A1	210 178	17 792 861	31	1 071 794	6 929 425	-861 616	10 863 436
A2	8 347 072	11 002 298	32	6 440 117	22 890 849	1 906 955	-11 888 551
A3	6 294 012	16 421 364	33	17 542 744	3 872 923	-11 248 732	12 548 441
A4	25 907 166	28 008 390	34	12 416 743	29 490 181	13 490 423	-1 481 791

Таблиця 20 – Алгоритм розрахунку додаткових фінансових показників діяльності підприємства за 2022-2023 р.р.

Показник	Формула розрахунку			Нормативне значення
	Алгоритм розрахунку	За даними фінансової звітності 2022 р.	За даними фінансової звітності 2023 р	
	2. Аналіз ліквідності підприємства			
Коефіцієнт покриття початок/кінець періоду	Оборотні активи	14 859 744	37 399 456	0,5244/1, 1148
		28 332 053	33 547 285	

	Поточні зобов'язання			
Коефіцієнт покриття за умови активів на початок періоду та поточних пасивів на кінець періоду	$K_{п/к} = \frac{ОАп}{ПЗк}$	14 859 744	33 547 285	0,4429
Коефіцієнт частки участі фактора а, який враховує частку зміни коефіцієнта покриття за рахунок зміни оборотних активів	$a = \frac{K_{пк} - K_{п/к}}{ОАк - ОАп}$	1,1148-0,4429	37 399 456-14 859 744	$2,981e^{-8}$
Коефіцієнт частки участі фактора б, який враховує частку зміни коефіцієнта покриття за рахунок зміни поточних зобов'язань	$b = \frac{K_{п/к} - K_{пп}}{ПЗк - ПЗп}$	0,4429-0,5244	33 547 285-28 332 053	$-1,563e^{-8}$

Таблиця 21 - Факторний аналіз зміни коефіцієнта покриття за 2022-2023 р.р

Фактор	Методика розрахунку	Рівень впливу
Загальна зміна коефіцієнта покриття	$K_{пк} - K_{пп}$	0,587
зокрема за рахунок зміни :		
- оборотних активів	$(ОАк-ОАп)Ха$	0,6719
з них:		
- запасів	$(Зк-Зп)Ха$	0,09
- поточних біологічних активів	$(ПБАк-ПБАп)Ха$	0
- дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги	$(ДЗтк-ДЗтп)Ха$	0,0714
- дебіторської заборгованості за розрахунками	$(ДЗрк-ДЗрп)Ха$	-0,0348
- іншої поточної дебіторської заборгованості	$(ІДЗк-ІДЗп)Ха$	0,01561
- поточних фінансових інвестицій	$(ПФІк-ПФІп)Ха$	0
- грошових коштів та їх еквівалентів	$(ГКк-ГКп)Ха$	0,5056
- витрат майбутніх періодів	$(ВМПк-ВМПп)Ха$	0
- інших оборотних активів	$(ІОАк-ІОАп)Ха$	0,0108
- поточних зобов'язань і забезпечень	$(ПЗЗк-ПЗЗп)Хб$	-0,0815
з них:		

- короткострокових кредитів банків	$(KK_k - KK_n)X_6$	0
- поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями	$(ПЗДЗ_k - ПЗДЗ_n)X_6$	0
- кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги	$(KЗ_k - KЗ_n)X_6$	-0,0353
- кредиторської заборгованості за розрахунками	$(КР_k - КР_n)X_6$	-0,0765
- поточних забезпечень	$(ПЗ_k - ПЗ_n)X_6$	-0,048
- доходів майбутніх періодів	$(ДМП_k - ДМП_n)X_6$	0
- інших поточних зобов'язань	$(ПЗ_k - ПЗ_n)X_6$	0,0793

Таблиця 22 – умови факторингових послуг на ринку України

Фінансова установа	Процентна ставка	Ліміт факторингу	Авансовий платіж	Термін дії
ПУМБ	Індивідуальна (до 12% річних)	Від обсягу поставок	До 80% від суми поставки	До 18 місяців з пролонгацією
ОТП Банк	Від 16,5% річних	Від 4 млн грн	До 80% від суми поставки	1-3 роки
Банк 'Південний'	Індивідуальна	Індивідуальний	До 80% податкових накладних з ПДВ	Відповідно до договору поставки
Державна програма 'Доступний факторинг'	До 13% річних	Індивідуальний	Індивідуальний	Залежно від умов програми

Таблиця 23 - Результати розрахунків ефективності факторингу для підприємства ПАТ «Укрнафта» на основі історичних показників за період з 2021-2023 р.р.

Показник	2021	2022	2023
Середня дебіторська заборгованість (тис. грн)	5337347.0	3710472.5	4098235.0
коефіцієнт обіговості дебіторської заборгованості (днів)	52.73	33.13	15.72
Авансовий платіж (тис. грн)	4269877.6	2968378.0	3278588.0

Вартість факторингу (тис. грн)	92527.66	40414.67	21180.58
Чистий додатковий грошовий потік (тис. грн)	4177349.94	2927963.33	3257407.42

Рисунок 24 - Етапи роботи хеджування

Таблиця 25 - SWOT-аналіз хеджування для ПАТ «Укрнафта»

Сильні сторони	Слабкі сторони
5. Хеджування дозволяє компанії уникнути великих фінансових втрат у разі падіння цін на нафту, що особливо важливо для стратегічного планування. 6. Стабільні доходи спрощують фінансове планування, що дозволяє компанії краще управляти витратами, інвестиціями та виплатою дивідендів. 7. Використання хеджування знижує загальний рівень ризику, що може підвищити довіру інвесторів та покращити вартість компанії на ринку. 8. Нафтова галузь є високоволатильною. Хеджування допомагає уникнути шоківих сценаріїв, зокрема під час економічних криз чи політичних конфліктів.	5. Витрати на хеджування 6. Для ефективного управління хеджуванням потрібна команда, яка володіє глибокими знаннями у фінансових ринках. 7. Використання складних фінансових інструментів потребує дотримання правових норм, недотримання яких може спричинити штрафи чи обмеження. 8. У деяких випадках українське регуляторне середовище може не забезпечувати достатньої підтримки для використання складних фінансових інструментів.
Можливості	Загрози
4. Компанія зможе підтримувати стабільний фінансовий стан, навіть у разі несприятливих ринкових умов. 5. Передбачуваність доходів спрощує процес формування бюджету та управління витратами. 6. Впровадження хеджування може дати змогу «Укрнафті» зберігати конкурентоспроможність навіть при зниженні цін на нафту.	4. Помилки у виборі стратегії хеджування або використанні фінансових інструментів можуть призвести до збитків. 5. У разі різкого зростання ринкових цін, компанія отримає лише зафіксовану суму доходу, що може бути нижчою за ринкову. 6. Оскільки більшість контрактів на нафту укладається в USD, нестабільність курсу гривні може створити додаткові ризики.